LISA 1

HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE JA ANDMEANALÜÜSI RAPORT

VILJANDI VALLA KOGUKONNA
HEAOLU ARENGUKAVA

2025-2030

Sisukord

Sissejuhatus 3
1. Valla paiknemine ja asustus 4
2. Rahvastik 5
3. Majanduslik ja sotsiaalne olukord 9
4. Ülevaade valla eelarvest 11
5. Seosed arengudokumentidega 14
5.1. Viljandi maakonna arengustrateegia 2035+ 14
5.2. Riiklikud strateegiad 14
6. Olulisemad kogukonna heaoluga seotud trendid Eestis ja mujal maailmas 16
6.2 Kestlikkus ja rohepööre kogukondades 16
6.3. Digitaalne ühtekuuluvus ja ligipääs teenustele 16
6.4. Sotsiaalne ettevõtlus ja kogukonnapõhine vabatahtlikkus 17
6.5 Tervis ja vaimne heaolu kogukonnas 17
6.6 Kultuuriline identiteet ja kohapõhisus 17
7. Ülevaade Viljandi valla hetkeolukorrast 17
7.1 Haridus 18
7.1.1. Lasteaiad 19
7.1.2. Koolid 22
7.1.3. Laste ja noorte huviharidus- ja tegevus 25
7.1.4. Kaasav haridus ja haridusliku erivajadusega laste toetamine 28
7.2. Kultuur 30
7.2.1 Rahvamajad ja kogukonnakeskused 31
7.2.2. Muuseumid 32
7.2.3 Raamatukogud 33
7.2.4 Kogudused 35
7.2.5. Viljandi valla osalusega MTÜ-d (mittetäielik nimekiri) 35
7.3. Noorsootöö 35
7.4. Sport ja liikumine 37
7.5. Sotsiaalvaldkond ja tervishoid 39
7.5.1. Perearstikeskused 42
7.5.2. Hoolekandasutused 43
7.5.3. Sotsiaaleluruumid 43
7.5.5. Päevakeskused 44
7.5.6. Elanike toimetulek 44
7.5.7. Laste heaolu 45
7.6. Külakogukonnad 47
7.6.1. Külaliikumine ja kogukonnaliikumise tegevustoetus 48
7.6.2. Kaasav eelarve 48
7.6.3. Kodanike ühenduste ja külaarengu komisjon 49
7.6.5. Viljandi valla ja kogukonna koostööpäevad 50

7.7. Rahvatervis ja turvalisus 50
8. Viljandi valla kogukonnaga seotud väljakutsed ja võimalused 52
8.1 Peamised väljakutsed 52
8.2 Arenguvõimalused ja tugevused 52
Kasutatud allikad 54

Sissejuhatus

Viljandi valla kogukonna heaolu arengukava koostamise üheks oluliseks etapiks on hetkeolukorra ülevaade, mis toetub mitmekesistele andmeallikatele ning annab süsteemse pildi valla sotsiaalsetest, majanduslikest, demograafilistest ja kultuurilistest oludest. Käesolev analüüs loob aluse arengukava eesmärkide ja tegevuste seadmiseks aastateks 2025–2030, toetades teadlikku ja tõenduspõhist otsustusprotsessi nii vallavalitsuse, kogukondade kui ka teiste partnerite jaoks.

Analüüsi käigus on kaardistatud olukord hariduses, kultuuris, tervishoius, sotsiaalvaldkonnas, spordi- ja liikumisvõimalustes, noorsootöös, kogukondlikus elus, kriisivalmiduses ning avaliku ruumi arenduses. Eraldi on käsitletud rahvastikutrende, majanduslikke suundumusi ning valla eelarvelisi arenguid, samuti seoseid Viljandi maakonna ja riiklike arengudokumentidega.

Hetkeolukorra kaardistamisel on tuginetud järgmistele andmeallikatele:

- Statistikaamet – rahvastik, iive, ränne;
- Minuomavalitsus.ee – teenuste tasemed ja rahuloluindikaatorid;
- Haridussilm – haridusstatistika ja rahuloluküsitluste andmed;
- Viljandi valla koduleht – valla arengud ja strateegilised tegevused;
- Eesti Panga majandusprognoos – makromajanduslik kontekst;
- Riiklikud strateegiad – sh Eesti 2035, sotsiaalkaitse ja rahvatervise arengukavad;
- Viljandi maakonna arengustrateegia 2035+;
- Cumuluse uuring HEV teenusmudelite kohta – kaasava hariduse ja tugivõrgustiku käsitlus.

Lisaks on kasutatud valla sisendeid ja statistikat, sh vallavalitsuse ja allasutuste esitatud andmeid ning 2023–2024 aasta rahuloluküsitluste tulemusi. Ülevaade on koostatud võimalikult ajakohaste andmete alusel, et peegeldada nii üldisi trende kui ka konkreetseid kohalikke eripärasid.

Analüüsi eesmärk ei ole pelgalt olukorra kirjeldamine, vaid ka arenguvajaduste ja võimaluste esiletoomine – see on strateegilise planeerimise töövahend, mille kaudu mõista kogukonna tugevusi ja väljakutseid, suunates edasisi otsuseid ja investeeringuid.

1. Valla paiknemine ja asustus

Viljandi vald paikneb Lääne-Eesti lavamaal ja moodustab Viljandi maakonna suurima omavalitsusüksuse, ümbritsedes Viljandi linna, mis omakorda toimib piirkonna majandusliku, kultuurilise ja teenuskeskusena. Valla pindala on 1371,64 km² ning seisuga 01.01.2025 elab siin 13 376 inimest (Statistikaamet).

Viljandi vald on kujunenud tänu kahele suuremale ühinemisprotsessile: 2013. aastal liitusid Paistu, Pärsti, Saarepeedi ja Viiratsi vallad ning 2017. aastal lisandusid Kolga-Jaani ja Tarvastu vallad. Tänaseks hõlmab vald 4 alevikku ja 126 küla. See mitmekesine ja hajus asustusmuster seab omaette väljakutsed nii teenuste kättesaadavusele kui ka kogukondade omavahelisele sidususele.

Valda läbivad mitmed olulised ühendusteed, sealhulgas Tartu–Viljandi–Kilingi-Nõmme maantee ning Viljandi–Tallinna raudtee, mis tagavad head transpordiühendused ning toetavad tööalast pendelrännet. See omakorda võimaldab elanikel osaleda piirkondlikus majanduselus ka väljaspool koduvalda.

Geograafiliselt iseloomustavad piirkonda mitmekesised maastikud – metsad, põllumaad, järved ja jõed. Olulisimad veekogud on Viljandi järv ning Navesti ja Halliste jõed, mis aitavad kujundada valla looduslikku identiteeti ja puhkevõimalusi.

Viljandi valla asukoht ja struktuur mängivad keskset rolli elanike heaolu kujundamises – linna lähedus, transport ja loodusväärtused on tugevused, samas kui hajaasustuse tõttu on keerukam tagada ühtlast juurdepääsu haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalteenustele.

Joonis 1. Valla paiknemine[1]

[1] Allikas: https://www.viljandivald.ee/kulad-ja-alevikud

2. Rahvastik

01.01.2025 seisuga elab Viljandi vallas 13 376 inimest (Statistikaamet). Rahvaarv on viimase viie aasta jooksul püsinud suhteliselt stabiilsena (Joonis 2), vaatamata üldisele vähenemistrendile Viljandi maakonnas ja kogu Eestis. 18 aasta jooksul on maakonna elanike arv vähenenud ligikaudu 17% võrra, mis vastab keskmiselt 1,1% kahanemisele aastas.

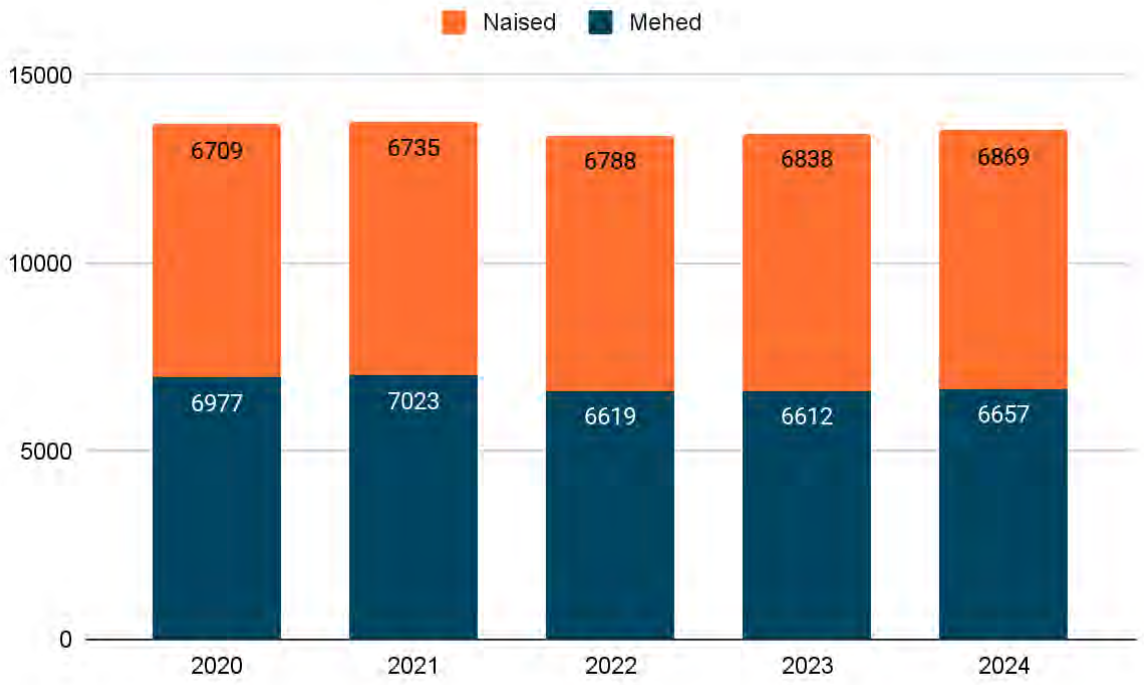

Joonis 2. Viljandi valla elanike arv 2019-2024[2]

Suurimad muutused on toimunud vanuseliselt: alates 2007. aastast on 7–18-aastaste laste arv vähenenud 36%, tööealiste elanike arv 22% ning koolieelikute arv 11%. Samal ajal on 65-aastaste ja vanemate inimeste osakaal suurenenud 16% võrra (Joonis 3). Märkimisväärne on see, et koolieelikute ja koolialiste laste arv on viimasel seitsmel aastal pöördunud kergele tõusule, mis võib viidata stabiliseerumisele või peredega tagasirände suurenemisele.

[2] Allikas: Statistikaamet

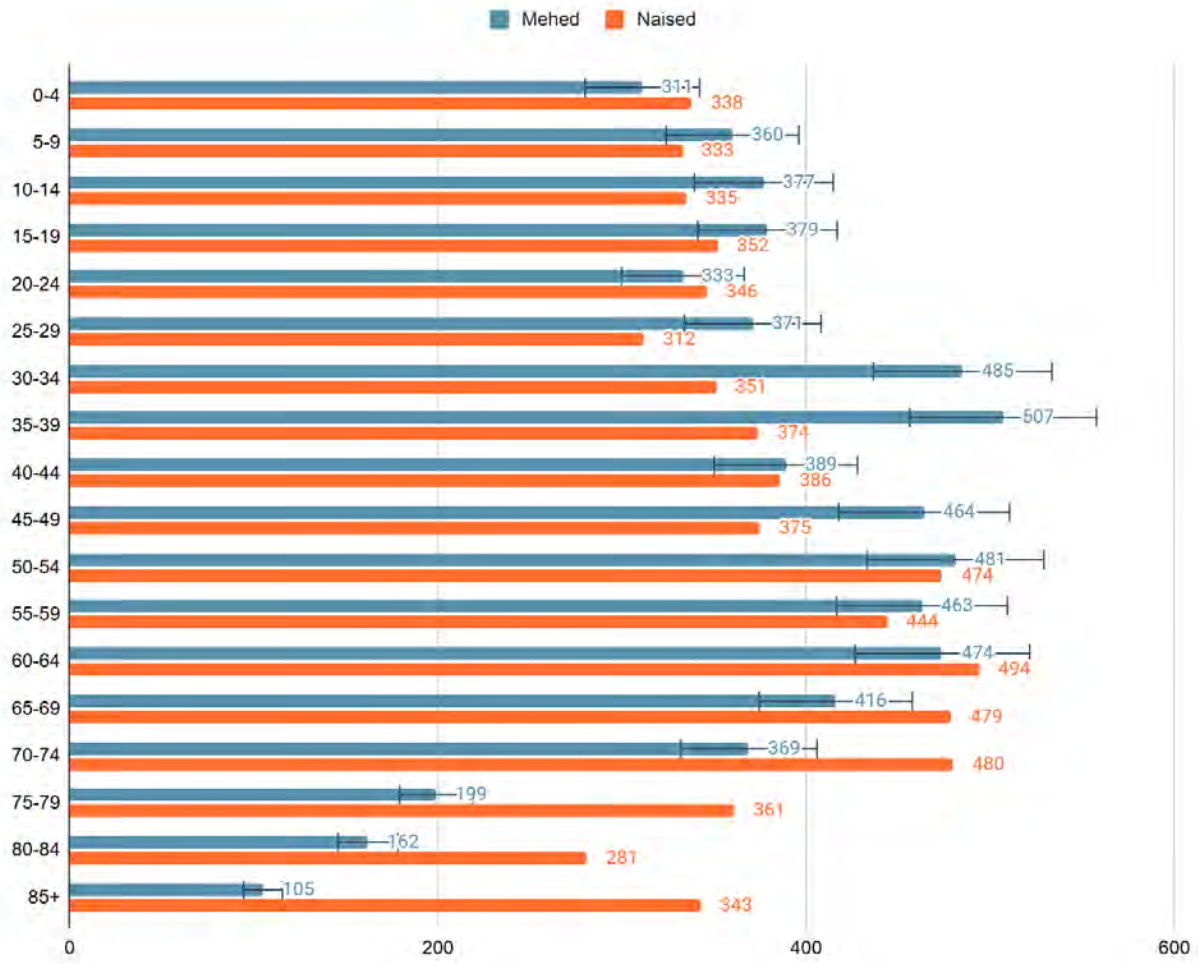

Joonis 3. Viljandi valla elanikkonna vanuseline jaotus[3]

[3] Allikas: Statistikaamet

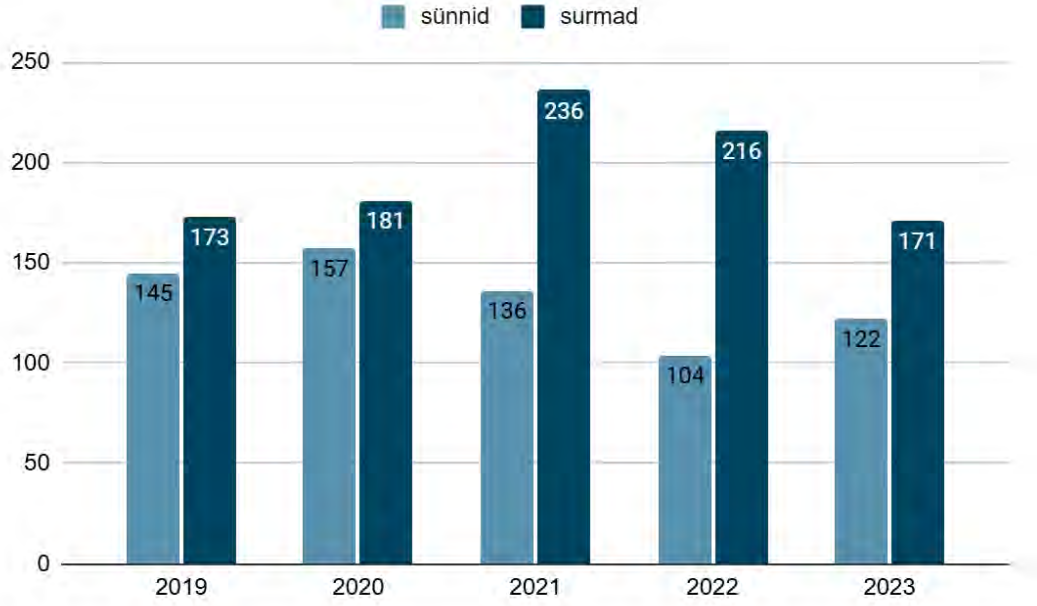

Joonis 4. Sünnid ja surmad 2019-2023[4]

Viljandi valla loomulik iive on jätkuvalt negatiivne, mis on kooskõlas kogu riigi suundumusega (Joonised 4 ja 5). Siiski oli 2023. aastal väike paranemine võrreldes kahe eelneva aastaga. Kui sündimus jääb madalaks ja suremus kõrgeks, muutub sisseränne, mis ületab viljandi vallas väljarännet (Joonis 7), veelgi olulisemaks teguriks rahvastiku säilimisel (Statistikaamet).

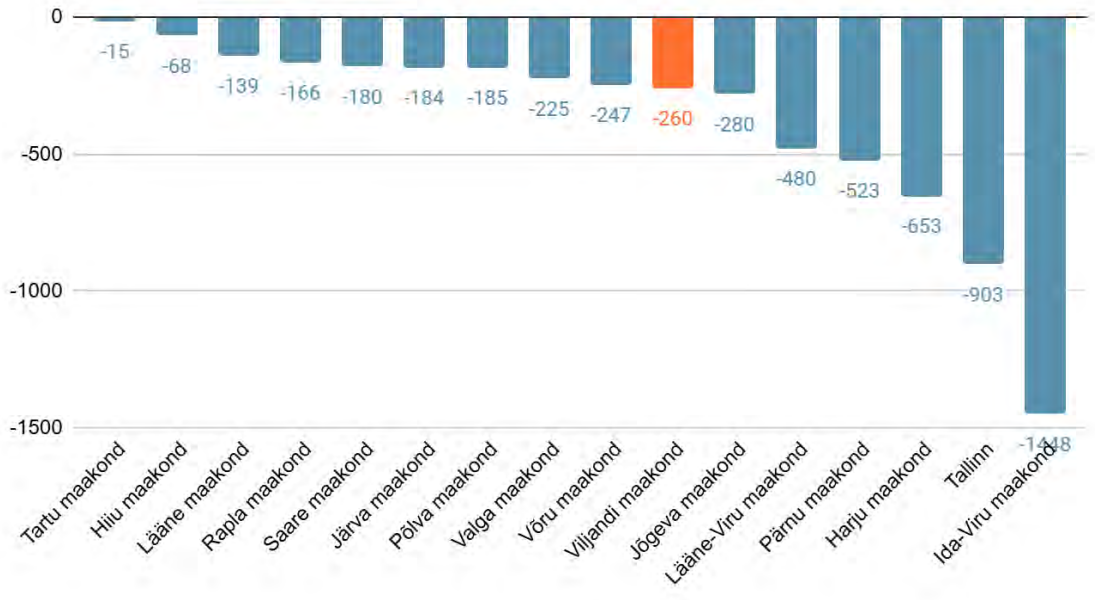

Joonis 5. Loomulik iive Eesti maakondades 2023. aastal[5]

[4] Allikas: Statistikaamet

[5] Allikas: Statistikaamet

Sisserände allikate osas on teada, et Viljandi vald on atraktiivne eelkõige linnalähedase asukoha, rohelise elukeskkonna ja kogukondliku elulaadi tõttu. Paljud sisserändajad on noored pered või keskealised inimesed, kes soovivad rahulikumat elutempot koos ligipääsuga Viljandi linna teenustele.

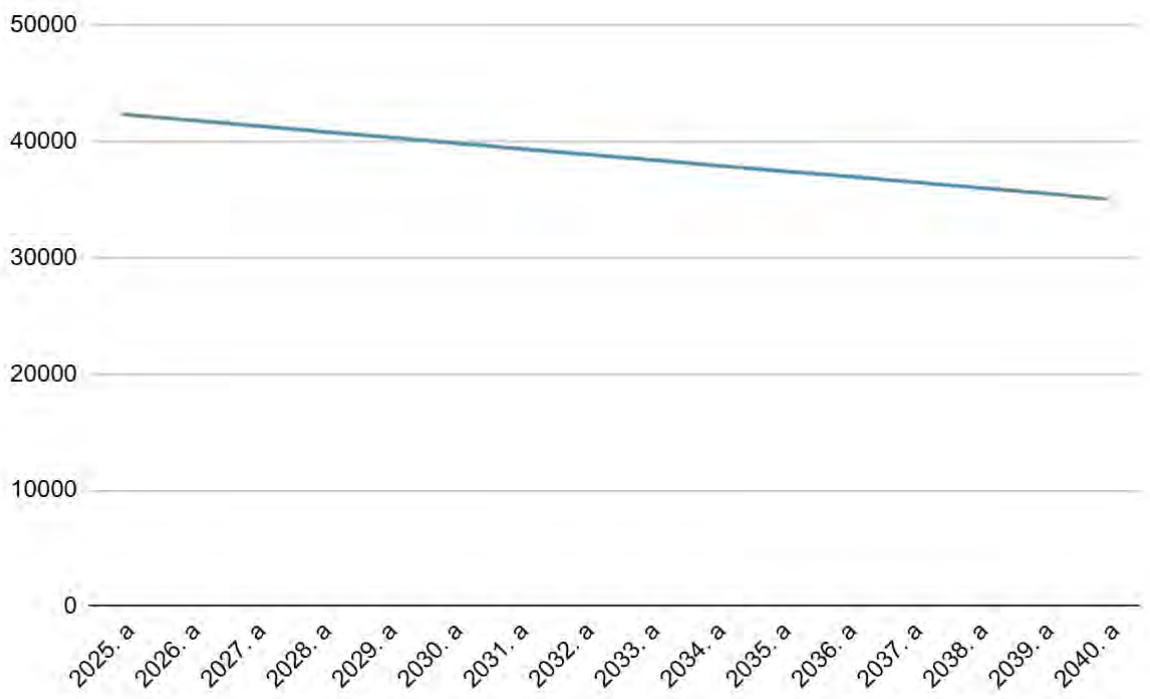

Joonis 6. Viljandi maakonna rahvastikuprognoos[6]

Demograafilised trendid toovad kaasa mitmeid strateegilisi väljakutseid. Rahvastiku ja tööealise elanikkonna vähenemine (Joonis 6) toob pikemas perspektiivis kaasa vajaduse teenuste ümberkorraldamiseks – eriti sotsiaalhoolekandes ja hariduses. Elanikkonna vananemine nõuab senisest enam eakatele mõeldud teenuseid, paremat ligipääsetavust ning vaimse ja füüsilise tervise tuge. Koolieelaliste ja koolieelikute arvu muutused omakorda mõjutavad haridusvõrgu planeerimist.

Kogukondliku heaolu vaates tuleb arvestada, et demograafilised muutused mõjutavad ka kogukondlikku aktiivsust, vabatahtlikku panustamist ja kohaliku elu järjepidevust. Just seetõttu on oluline jätkata sisserännet soodustavate tingimuste arendamist, toetada peresõbralikke teenuseid ning luua tugevat põlvkondadevahelist sidusust.

[6] Allikas: Statistikaamet

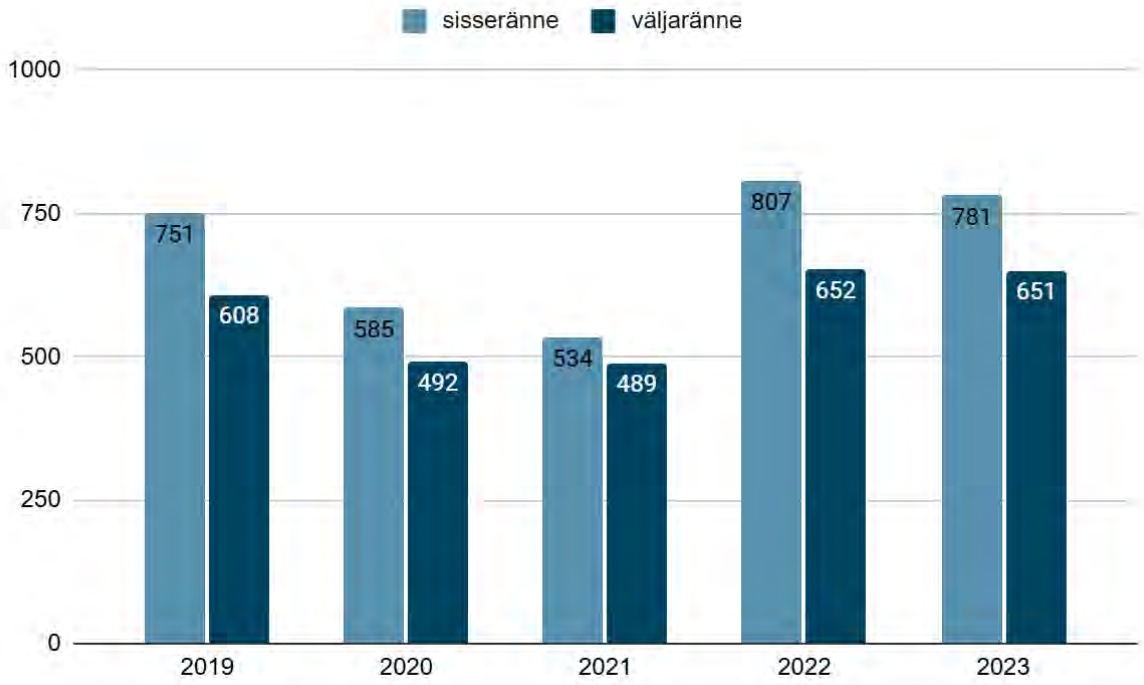

Joonis 7. Viljandi valla sisse- ja väljaränne 2019-2023[7]

3. Majanduslik ja sotsiaalne olukord

Viljandi valla majandus tugineb peamiselt põllumajandusele, metsandusele, väiketööstusele ja teenindusele. Valla ettevõtlus on mitmekesine, hõlmates nii traditsioonilisi tootmisettevõtteid kui ka kasvavat teenustesektorit. Viljandi linna lähedus võimaldab paljudel elanikel osaleda tööelus väljaspool valda, toetades seeläbi tööalast pendelrännet.

Eesti Panga 2024. aasta sügisprognoosi kohaselt on Eesti majandus suundumas mõõdukale kasvule. Oodatav SKP kasv 2025. aastal on ligikaudu 2% ning 2026. aastal 3%. Prognoosi kohaselt on Eesti ettevõtete konkurentsivõime paranemas ja kulusurve vähenemas, mida toetavad ka Euroopa Keskpanga baasintressimäärade langetused. Viljandimaa majandus järgib neid trende mõõduka varuga: SKP elaniku kohta on Eesti keskmisest veidi kõrgem, kuid keskmine brutopalk jääb selgelt alla riigi keskmisele (vt joonised 8 ja 9).

[7] Allikas: Statistikaamet

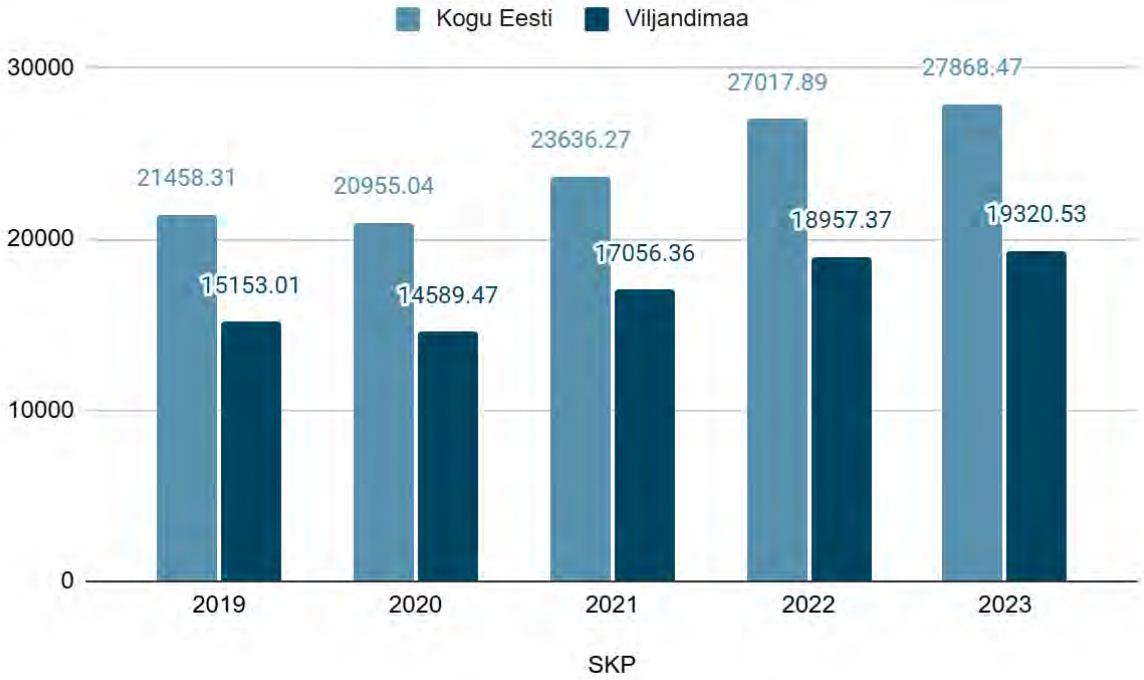

Joonis 8. SKP elaniku kohta, Eesti vs Viljandimaa 2019-2023[8]

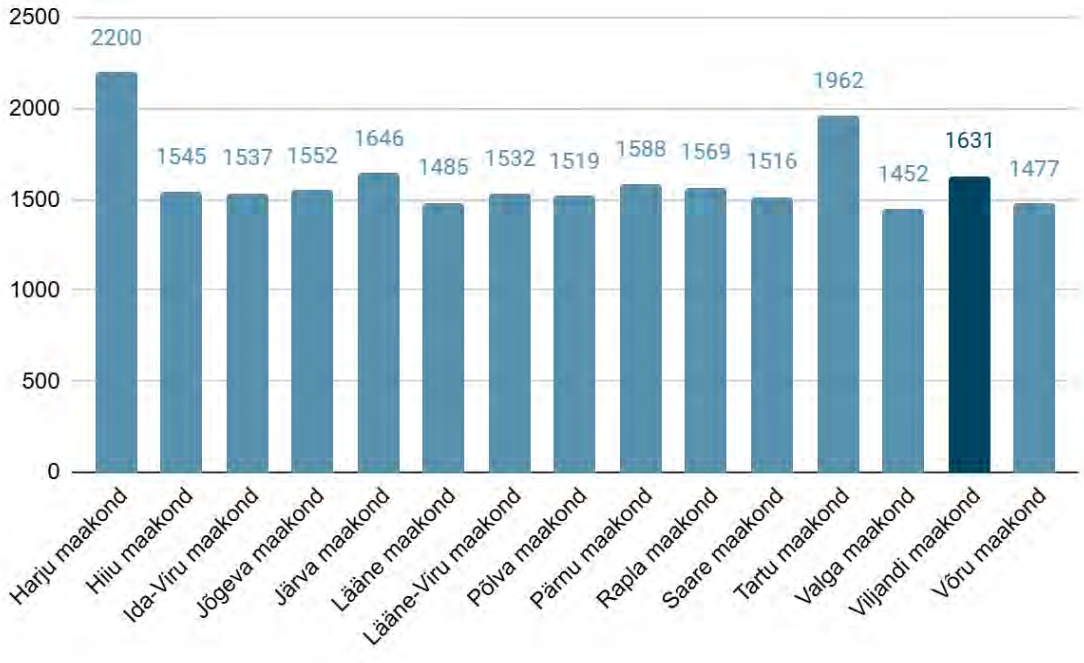

Joonis 9. Keskmine sissetulek III kvartal 2024[9]

[8]Allikas: Statistikaamet

[9] Allikas: Statistikaamet

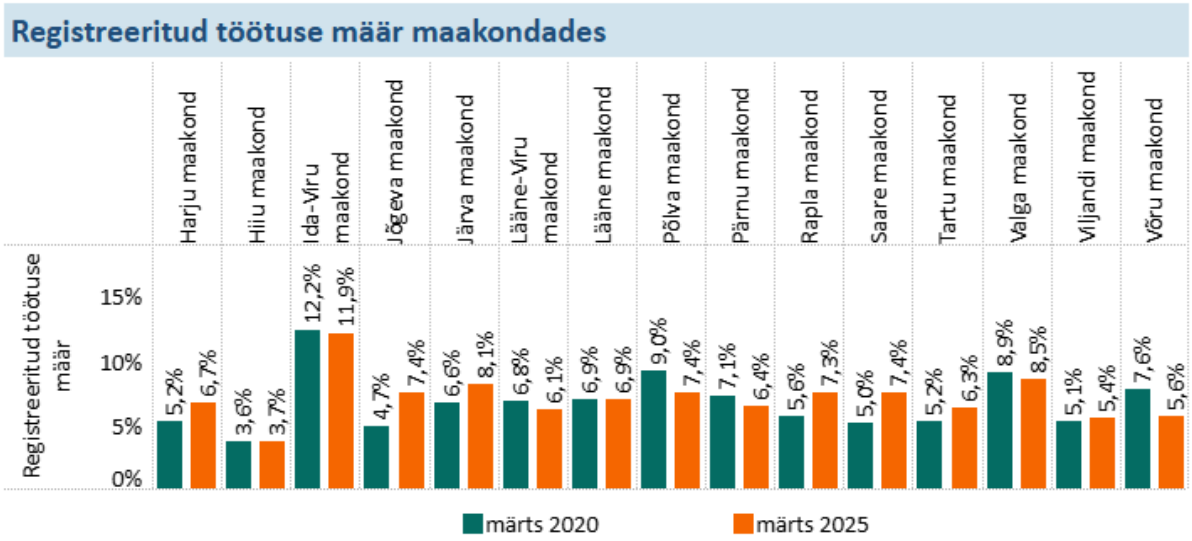

Joonis 10. Töötuse määr märts 2020 vs märts 2025[10]

Samas iseloomustab Viljandi maakonda madalam töötuse määr (Joonis 10) – 2024. aasta aprillis oli töötuse määr Viljandimaal 5,7% võrreldes Eesti keskmise 7,5%-ga. Madalam töötus viitab töökohtade olemasolule, kuid ei peegelda täielikult töökohtade kvaliteeti ega palgataset.

Oluline on ka tööalane liikuvus: tänu heale ühendusvõrgule (maanteed, raudtee) on levinud pendelränne Viljandi linna suunal. See mõjutab sotsiaalseid suhteid ja kogukonna sidusust – paljud elanikud töötavad mujal, kuid elavad vallas. Kaugemates piirkondades, kus liikumisvõimalused on piiratumad, võib see aga vähendada osalust kogukonnaelus ja teenuste kättesaadavust.

Sotsiaalne kihistumine ja toimetulek on märkimisväärne väljakutse. Kuigi ametlik töötuse määr on madal, on toimetulekutoetust vajavate inimeste arv viimastel aastatel suurenenud, mis viitab majandusliku ebakindluse süvenemisele teatud sihtrühmades (vt ka peatükk 7.5.6). Kõrgenenud elukallidus, sissetulekute mahajäämus Eesti keskmisest ja piiratud ligipääs teenustele mõjutavad eelkõige üksikvanemaid, eakaid ja erivajadustega inimesi.

Kokkuvõttes võib öelda, et Viljandi valla majanduskeskkond on küll stabiilne, kuid piirkondlikud erisused ja sotsiaalne kihistumine nõuavad jätkuvat tähelepanu. Kogukonna heaolu seisukohast on oluline tugevdada töövõimalusi kohapeal, arendada sotsiaalseid tugistruktuure ning toetada haavatavamaid sihtrühmi.

4. Ülevaade valla eelarvest

Viljandi valla eelarve peegeldab nii kohaliku omavalitsuse rahalist suutlikkust kui ka kogukonna heaolu edendamise strateegilisi valikuid. 2024. aasta kinnitatud eelarve kogumaht ulatub 37 miljoni euroni, hõlmates põhitegevuse tulusid ja kulusid, investeerimisvajadusi ning finantsjuhtimise võimekust. Eelarve koostamisel on järgitud kohaliku omavalitsuse

[10] Allikas: Töötukassa

finantsjuhtimise seadust (KOFS) ning selle aluseks on valla pikaajaline eelarvestrateegia aastateks 2024–2028.

Tulubaasi iseloomustus

Valdliku eelarve tulubaas sõltub suurel määral füüsilise isiku tulumaksu laekumisest, mis moodustab üle poole valla põhitegevuse tuludest. Aastatel 2022–2024 on tulumaksu laekumine stabiilselt kasvanud, jõudes prognoositult 13,4 miljoni euroni 2024. aastaks. Samuti on kasvanud toetusfondide kaudu saadavad summad, kuid nende määr sõltub riiklikest ja Euroopa Liidu prioriteetidest, mistõttu tuleb toetuste vähenemist pidada võimalikuks riskiks.

Maamaks on samuti oluline allikas – maa korralise hindamise järgselt suurenes maksustatavate maatükkide koguväärtus üle 12 korra. Kuigi see loob potentsiaali täiendavateks laekumisteks, tuleb sellega arvestada sotsiaalse mõju osas, kuna maksukoormuse kasv võib tekitada survet majanduslikult haavatavatele sihtrühmadele.

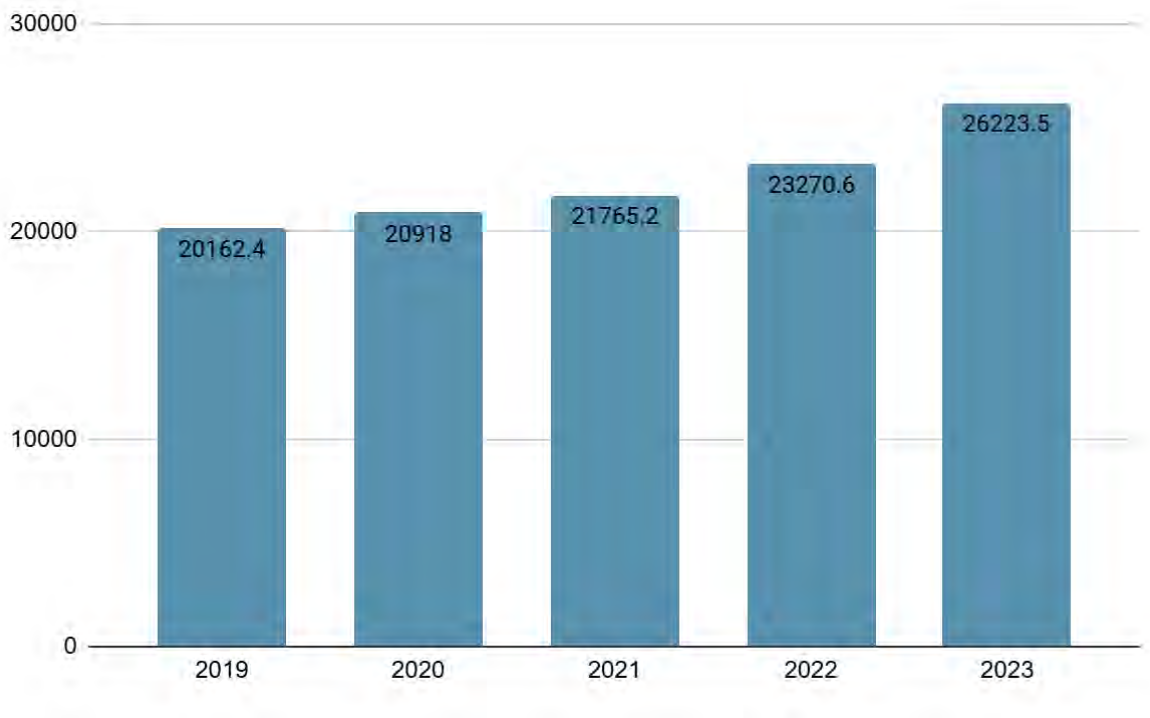

Joonis 11. Viljandi valla põhitegevuse tulud 2019-2023[11]

Kulude jaotumine ning strateegilised rõhuasetused

Eelarvekulude suurim osa suunatakse haridusse (Joonis 12) , mis kinnitab arengukava eesmärki toetada kogukonna haridusruumi kvaliteeti ja kättesaadavust. Kulud hõlmavad haridusasutuste ülalpidamist, personali palku, õppevahendeid ja koolitransporti.

[11] Allikas: Statistikaamet

Sotsiaalhoolekanne on teine suurim valdkondlik kulurida – hõlmates nii toimetulekutoetusi kui ka mitmekesiseid sotsiaalteenuseid eakatele, puuetega inimestele ja peredele. Samuti on tähelepanu all kogukonnapõhised teenused ja vaimse tervise tugi, mis tulenevad eeskätt demograafilistest muutustest ja ühiskondlikust haavatavusest.

Kultuuri- ja spordivaldkonnad on saanud püsiva rahastuse, mis võimaldab säilitada rahvamajade, raamatukogude, noortekeskuste ja sportimisvõimaluste toimimise kogu valla territooriumil. Need valdkonnad mängivad olulist rolli kogukondliku sidususe ja piirkondliku identiteedi hoidmisel.

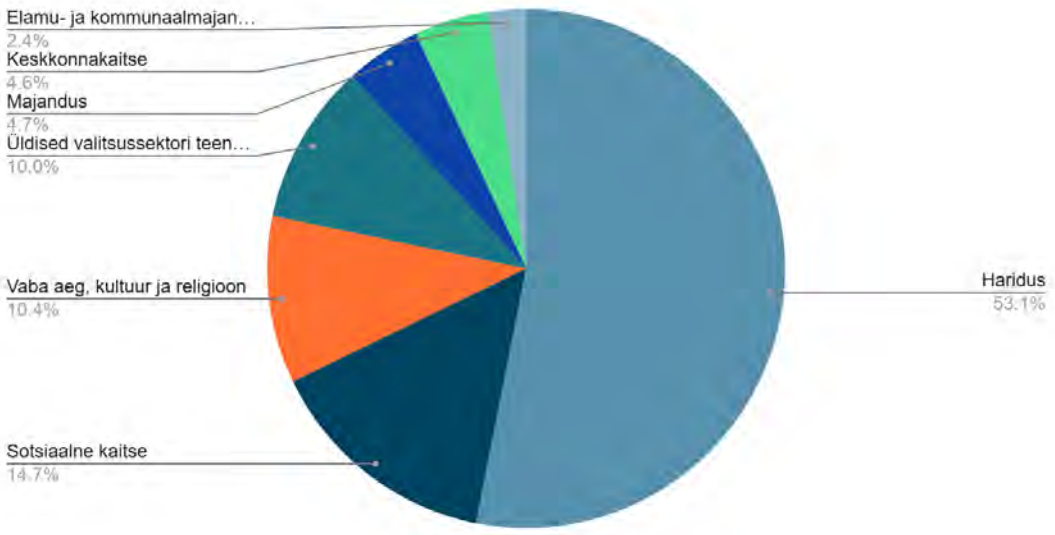

Joonis 12. Viljandi valla põhitegevuse kulud 2023. a[12]

Investeeringute prioriteedid

Viljandi vald on seadnud sihiks investeerida jätkuvalt taristusse, eeskätt haridusasutuste, sotsiaalhoolekande infrastruktuuri ja teedevõrgu uuendamisse. Tähelepanu all on ka kogukonnakeskuste arendamine, mis toetab arengukava eesmärki tugevdada kogukondade võimekust ja piirkondlikku identiteeti.

Eelarvestrateegia aastateks 2024–2028 näeb ette stabiilset investeerimisaktiivsust, kuid hoiatab samas võimalike riskide eest: ehitus- ja energiahindade tõus, tööjõupuudus ja toetusfondide vähenemine võivad mõjutada kavandatud investeeringute elluviimist.

Finantsiline jätkusuutlikkus ja arengukava täitmine

Viljandi valla finantsseis on praegu stabiilne, kuid tulubaasi sõltuvus välistest teguritest (nt maksubaas, rahastuse kõikumine) seab vajaduse olla paindlik ja valmis tegema vajadusel

[12] Allikas: Statistikaamet

korrektuure. Netovõlakoormuse tase on kontrolli all, mis loob ruumi ka täiendavaks investeerimiseks juhul, kui tekib võimalus kasutada riiklikke või EL-i vahendeid.

Kokkuvõttes on Viljandi valla eelarve üles ehitatud põhimõttel, mis toetab kogukonna heaolu arengukava eesmärkide saavutamist: tugev haridus, sotsiaalne kaitstus, toimiv taristu ning elujõulised kogukonnad. Oluline on jätkata ressursikasutuse tõhususe jälgimist ja strateegiliste prioriteetide paindlikku uuendamist vastavalt nii majandusolukorra kui ka kogukonna vajaduste muutumisele.

5. Seosed arengudokumentidega

5.1. Viljandi maakonna arengustrateegia 2035+

Viljandi maakonna arengustrateegia rõhutab kogukonna tähtsust piirkonna arendamisel ja elanike heaolu tagamisel. Arengustrateegia näeb kogukonda kui keskset elementi, mis toetab piirkonna jätkusuutlikku arengut ja elanike heaolu.

Peamised kogukonnaga seotud põhimõtted:

- Kogukondlik tegevus: Strateegia toetab kohalike kogukondade algatusi ja osalust, et tugevdada sotsiaalset sidusust ning edendada ühistegevust.
- Tervisedendus: Viljandimaa tervisedenduse strateegia aastani 2035 keskendub kogukondade tervise ja heaolu parandamisele, rõhutades ennetustööd ja tervislike eluviiside edendamist.
- Kultuuri ja traditsioonide hoidmine: Strateegia väärtustab kohaliku kultuuripärandi säilitamist ja edendamist, nähes selles olulist osa kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde tugevdamisel.
- Kaasamine ja osalus: Oluline on kogukondade kaasamine otsustusprotsessidesse, et tagada elanike vajaduste ja ootuste arvestamine piirkonna arengus.

5.2. Riiklikud strateegiad

Riiklikud strateegiad asetavad kogukonna heaolu keskmesse, pidades seda oluliseks aluseks nii sotsiaalsele sidususele, tervisele kui ka kultuurilisele identiteedile. Kogukonnad on strateegiates käsitletud kui võtmeelemendid, mis aitavad kaasa elanike elukvaliteedi parandamisele ja piirkondade arendamisele. Kriitilise tähtsusega on kogukondade enesekorraldusvõime, teenuste kättesaadavus ja sotsiaalse sidususe tugevdamine.

Järgnevalt kokkuvõte olulisematest dokumentidest ja nende käsitlustest kogukonna heaolu kohta.

Eesti 2035 strateegia

Ühiskonna sidusus ja võrdsed võimalused: Üks põhieesmärke on tagada, et kogukonnad oleksid kaasavad ja toetavad, pakkudes võrdsed võimalused kõigile elanikele, sõltumata vanusest, sissetulekust või asukohast.

Rõhutatakse piirkondade tasakaalustatud arengut ja maapiirkondade elukvaliteedi parandamist.

Kogukondade enesekorraldusvõime: Soovitakse suurendada kohalike kogukondade võimekust ise probleeme lahendada ja initsiatiive võtta.

Eesti rahvastiku tervise arengukava 2020–2030

Tervisedendus kogukonna tasandil: Oluline on kogukonna tervist toetavate tegevuste arendamine, sealhulgas tervislike eluviiside edendamine, vaimse tervise tugi ja terviseteadlikkuse tõstmine. Kogukonnad peaksid olema tervisliku elukeskkonna loomisel partnerid.

Sotsiaalne sidusus ja toetusvõrgustikud: Heaolu suurendamiseks on oluline vähendada sotsiaalset isolatsiooni, pakkudes tuge nii üksikisikutele kui ka kogukondadele, eriti haavatavates rühmades.

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 (pikendatud osaliselt 2027. aastani)

Kogukonna ja kohaliku identiteedi tähtsus: Regionaalarengu eesmärk on tugevdada kohalike kogukondade identiteeti ja võimekust, mis toetab nii majanduslikku kui ka sotsiaalset arengut. Toetatakse kogukondlike algatuste rahastamist ja vabatahtliku tegevuse edendamist.

Teenuste kättesaadavus: Kogukonna heaolu tagamiseks on esmatähtis parandada haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalteenuste kättesaadavust, eriti maapiirkondades.

Eesti kultuuripoliitika 2021–2030

Kultuur kui kogukonna siduja: Kultuuripoliitika näeb kogukondi oluliste kultuuri- ja traditsiooni kandjana, mis aitab tugevdada sotsiaalset sidusust ja ühtekuuluvustunnet. Toetatakse kogukonna kultuuriüritusi ja rahvuslike traditsioonide hoidmist.

Eesti sotsiaalkaitse arengukava 2023–2030

Kogukondlik tugi: Rõhutatakse kogukonnapõhiste sotsiaalteenuste arendamist, et tagada abi kättesaadavus võimalikult lähedal kodukohale. Eesmärgiks on suurendada inimeste iseseisvust ja nende kaasatust kogukonnaelus.

Võrdsed võimalused: Strateegia rõhutab haavatavate rühmade (eakad, puudega inimesed, pered) toetamist kogukonna kaudu.

Heaolu arengukava 2023-2030

Võrdsed võimalused: Eesti on riik, kus inimesed on hoitud, ebavõrdsus ja vaesus väheneb ning toetatud on kõikide pikk ja kvaliteetne tööelu.

Kogukondlik tugi: Tugevad ja koostöised kogukonnad loovad tugeva sotsiaalse toe ja vähendavad tõrjutust. Vaimse tervise ja kuuluvustunde edendamine kogukondlike tegevuste kaudu.

Kokkuvõttes toetavad nii maakondlikud kui ka riiklikud arengudokumendid Viljandi valla kogukonna heaolu eesmärke. Eriti rõhutatakse kogukondlikku algatusvõimet, teenuste kättesaadavust ja sotsiaalset sidusust – kõik need on ka kohaliku arengukava keskmes. Strateegiad loovad tugeva raamistikku, mille toel saab Viljandi vald liikuda kestliku, kaasava ja inimkeskse arengu suunas.

6. Olulisemad kogukonna heaoluga seotud trendid Eestis ja mujal maailmas

Viimaste aastate jooksul on kogukondade roll heaolu tagamisel muutunud järjest kesksemaks nii Eestis kui ka rahvusvahelises plaanis. Üleilmsete sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnaalaste muutuste taustal on kogukonnad kohanemas mitmete oluliste suundumustega, mis mõjutavad otseselt ka Viljandi valla arengupotentsiaali ja strateegilisi valikuid.

6.1 Kaasamine ja osalusdemokraatia tugevnemine

Kaasava juhtimise ja osalusdemokraatia levik on selge trend. Eestis on selle näiteks kaasav eelarvestamine, kogukonnaalgatuste rahastamine ning aktiivsete kodanike ja noorte osaluse toetus. Mujal maailmas on esile kerkinud kogukonnapõhised otsustusplatvormid, nt kodanikekogud ja e-osaluse platvormid, mis tugevdavad demokraatiat rohujuuretasandil.

> Mõju Viljandi vallale: vajadus toetada kogukondlikku eestvedamist, suurendada sidusust eri sihtrühmade vahel ning pakkuda rohkem teavitus- ja kaasamiskanaleid.

6.2 Kestlikkus ja rohepööre kogukondades

Kliimamuutuste, energiahindade ja toidujulgeoleku teemade esilekerkimise tõttu on kogukonnad aina enam kaasatud kestlike lahenduste loomisse. Arenevad kogukonnaaiad, energiatõhusad hooned, taastuvenergia kasutamine, ringmajandus ja ressursitõhusus.

> Mõju Viljandi vallale: vajadus toetada kogukondlikke keskkonnaprojekte ja edendada roheteadlikkust, sh väiksemates külades ja hajaasustuses.

6.3. Digitaalne ühtekuuluvus ja ligipääs teenustele

Kogukondadele suunatud digiteenused – olgu need e-teenused, kogukonnaplatvormid või kaugteenused (nt vaimse tervise tugi) – on kiiresti arenev valdkond. Samas võib digivahendite puudulikkus või digikirjaoskuse madal tase süvendada sotsiaalset ebavõrdsust.

Mõju Viljandi vallale: oluline on investeerida digitaalsesse ligipääsu ja eakate/haavatavate gruppide digioskuste arendamisse.

6.4. Sotsiaalne ettevõtlus ja kogukonnapõhine vabatahtlikkus

Euroopa Komisjoni ja OECD raportid toovad välja, et sotsiaalne ettevõtlus ja vabatahtlik tegevus aitavad lahendada kriitilisi sotsiaalseid probleeme kohalikul tasandil. See toetab haavatavaid gruppe ja suurendab kogukondade iseseisvust.

Mõju Viljandi vallale: potentsiaal arendada vallaülest vabatahtlike võrgustikku, kaasata kohalikud ettevõtjad sotsiaalsetesse algatustesse.

6.5 Tervis ja vaimne heaolu kogukonnas

COVID-19 pandeemia järelmõjud ning üldine teadlikkuse kasv on toonud kogukonnapõhise tervisedenduse ja vaimse tervise fookusesse. Toimivad kogukonnad loovad sotsiaalset tuge, mis on oluliseks kaitseteguriks stressi, üksilduse ja vaimse koormuse korral.

Mõju Viljandi vallale: oluline on toetada vaimse tervise teenuste kättesaadavust kogukondades, sh läbi kogemusnõustamise ja tugigruppe.

6.6 Kultuuriline identiteet ja kohapõhisus

Kultuuri, loovuse ja traditsioonide roll kogukonna sidususe loomisel on olulisem kui kunagi varem. Kultuurikeskused, kohalikud sündmused ja pärand väärtustavad kogukonda ning tugevdavad kuuluvustunnet.

Mõju Viljandi vallale: kohaliku kultuuripärandi – sh mulgi identiteedi – sidumine kogukondlike teenuste, hariduse ja turismi arendusega on jätkuvalt oluline.

7. Ülevaade Viljandi valla hetkeolukorrast

Viljandi valla kogukonna heaolu arengukava koostamise aluseks on põhjalik arusaam olemasolevast olukorrast – sellest, millised on erinevate valdkondade tugevused, kitsaskohad ning arenguvõimalused. Käesolev peatükk annab ülevaate Viljandi valla peamistest heaoluga seotud teenusvaldkondadest, milleks on haridus, kultuur, noorsootöö, sport ja liikumine, sotsiaalhoolekanne ja tervishoid, rahvatervis ja turvalisus ning ligipääsetavus (Joonis 13) .

Analüüs keskendub sellele, milline on valla teenuste kättesaadavus, kvaliteet ja tulemuslikkus erinevates piirkondades ja elanike sihtrühmades. Lisaks kaardistatakse kogukondade aktiivsus ja kaasatus, koostöövormid vallavalitsuse ja kodanikuühenduste vahel, noorte ja eakate võimalused ning kogukonnapõhised toetusmehhanismid.

Ülevaate koostamisel on kasutatud mitmekesiseid allikaid: Statistikaameti andmed, Minuomavalitsus.ee teenuste taseme hinnangud, Haridussilm, vallavalitsuse spetsialistide sisend, allasutuste tagasiside ning 2023–2024 rahuloluküsitluste tulemused. Samuti on

analüüsi toetatud maakondlike ja riiklike strateegiate eesmärkidega, et hinnata vastavust suuremate arenguraamistikega.

Tulemuseks on faktipõhine sisend, mis aitab mõista, kuidas Viljandi vald toimib oma elanike heaolu toetamisel – millistes valdkondades on vaja süsteemset arendust, kus on vaja säilitada olemasolevat taset ning millistes valdkondades peitub juba täna eeskujulik potentsiaal, mida edasi arendada. Selline vaade loob tugeva aluse arengukava eesmärkide sõnastamiseks ja prioriteetide seadmiseks.

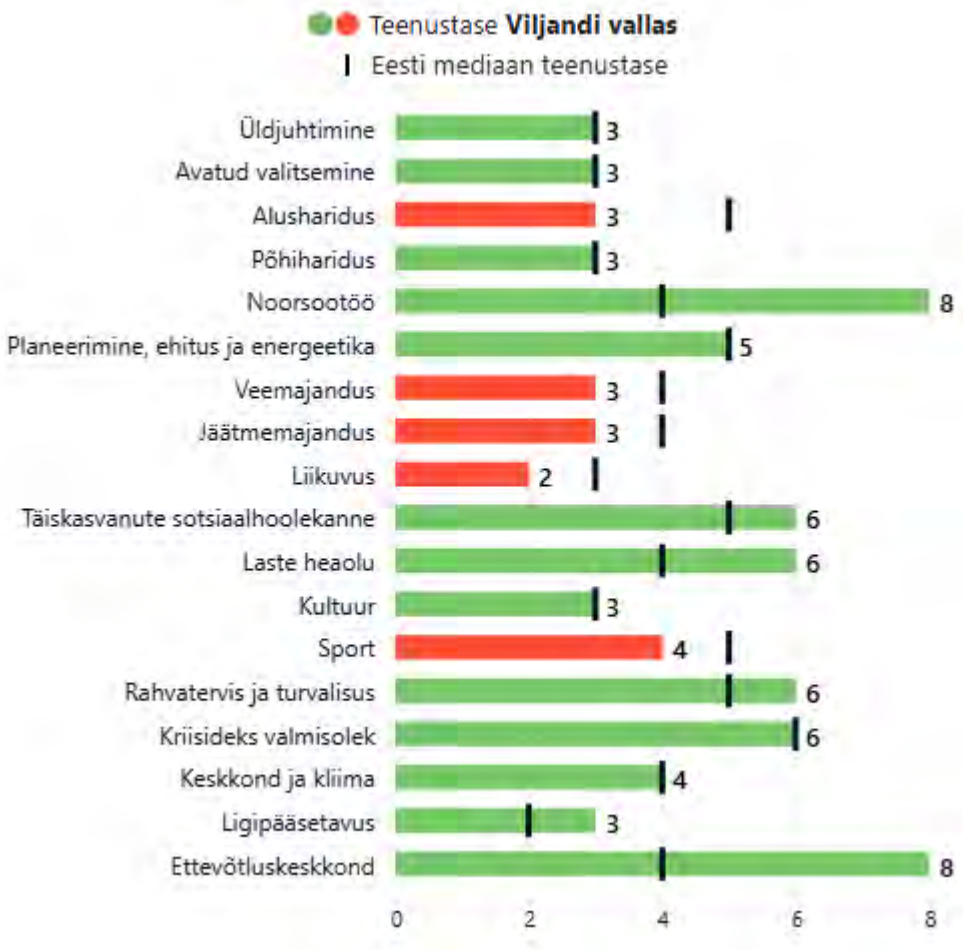

Joonis 13. Viljandi valla teenustase võrreldes teiste omavalitsustega aastal 2023[13]

7.1 Haridus

Haridusvaldkond moodustab Viljandi valla kogukonna heaolu keskse tugisamba, mõjutades otseselt nii laste ja noorte arenguvõimalusi kui ka kogukondlikku kestlikkust. Valla haridusvõrk on mitmekesine, hõlmates 12 munitsipaalharidusasutust, üht huvikooli (Tarvastu Muusika- ja Kunstikool), ühte riigikooli (Ämmuste Kool), erakooli (Jaagu Lasteaed-Põhikool) ning piirkondlikult olulist kutseõppeasutust – Viljandi Kutseõppekeskust.

[13] Allikas: Minuomavalitsus.ee

Haridusteenuste korralduses on vallas tehtud juba mitmeid samme võrgu korrastamiseks. Samas seab muutuv demograafia – eelkõige kooliealiste arvu langus ja tööealise elanikkonna kahanemine – vajaduse kavandada järgmisi samme tarkade ja kogukonnakesksete otsuste alusel. Keskseks põhimõtteks ei ole pelgalt efektiivsus, vaid ka kaasaegsete ja turvaliste õppetingimuste tagamine, sh sportimisvõimalused, tugiteenused (nt logopeediline tugi, tugiisikuteenus) ja toimiv koolitransport.

Hariduse üldine teenustase Viljandi vallas on riikliku hindamise põhjal keskmisest veidi kõrgem – Minuomavalitsus.ee andmetel oli 2023. aastal hariduse üldhinne 5 (10-palli skaalal), ületades Eesti keskmist (4). Rahuloluküsitlused kinnitavad, et lapsevanemad hindavad nii lasteaia- kui kooliteenust kõrgemalt kui riigi keskmine: nt alushariduses on lapsevanemate keskmine rahulolu 4,1 (Eesti keskmine 3,9) ning koolide maine 4,4 (vs 4,1).

Viljandi valla koolid osalevad mitmetes olulistes haridusprogrammides, mis toetavad õppimise kvaliteeti, kogukonnatunnet ja õpilaste heaolu. Kõik koolid ja lasteaiad on liitunud Ettevõtliku Kooli programmiga, mis arendab loovat ja algatusvõimelist mõtteviisi. Lisaks osalevad koolid Koolirahu programmis, mille eesmärk on turvalise ja toetava koolikeskkonna kujundamine. Kalmetu, Holstre, Saarepeedi ja Viiratsi Kool rakendavad KiVa programmi, mis keskendub kiusamise ennetamisele ja süsteemsele sekkumisele. Samuti kuuluvad mitmed koolid Tervist Edendavate Koolide võrgustikku, mille kaudu panustatakse õpilaste füüsilisse, vaimsesse ja sotsiaalsesse heaolusse. Need programmid toetavad valla strateegilist eesmärki pakkuda igas piirkonnas kvaliteetset ja hoolivat hariduskeskkonda.

Hariduspoliitikas on olulisel kohal kaasava hariduse põhimõtete rakendamine. Viljandi vald on koos teiste maakonna omavalitsustega osalenud HEV kompetentsikeskuse teenusmudeli väljatöötamises. Samal ajal rõhutab olukorra analüüs vajadust jätkuvalt arendada tugisüsteeme, kuna toetust vajavate laste arv on kiiresti kasvanud, samas kui tugispetsialistide arv ja koormusjaotus on ebaühtlane. Umbes kolmandik maakonna põhikooliõpilastest vajab tuge, mis seab haridusasutustele ja vallale kõrged ootused nii personalipoliitika kui rahastuse osas.

Viljandi vald peab lähiaastatel otsustama, kuidas säilitada kvaliteetne ja kättesaadav haridus kõigis piirkondades olukorras, kus I kooliastme laste arv väheneb, kuid koolide ja lasteaedade tegevuskohti on palju. Samal ajal on oluline toetada andekate õpilaste arengut, elukestvat õpet ja koolide koostööd teiste sektoritega, et tugevdada piirkondlikku identiteeti ning valmistada noori ette tulevikuvajadustega kohanemiseks.

7.1.1. Lasteaiad

Viljandi valla alushariduse võrgustik on ulatuslik ning hõlmab 9 munitsipaallasteaeda, mis tegutsevad 17-s erinevas asukohas üle valla territooriumi. 2023/2024. õppeaastal käis valla lasteaedades kokku 664 last. Märkimisväärne on, et viimase viie aasta jooksul on lasteaialaste arv püsinud kasvutrendis, mis eristab Viljandi valda paljudest teistest Eesti piirkondadest, kus laste arv langeb. Ligi 93% lasteaialastest on valla elanikud, mis viitab tugevale kogukondlikule seotusele (Joonis 14).

Vald on taganud lasteaiakohtade kättesaadavuse kõigis piirkondades ning süsteem töötab peamiselt piirkonnapõhiselt. Asutused on mitmes mõttes killustunud – mitmel juhul tegutseb üks lasteaed mitmes eri majas või harukohas. Näiteks töötab Viiratsi Lasteaed „Rüblik“ kolmes hoones, Tarvastu Lasteaed tegutseb kolmes asukohas, samuti Kalmetu, Kolga-Jaani ja Päikesekiire lasteaed. See lahendus toetab küll kohalähedust, kuid tekitab väljakutseid kvaliteetse juhtimise, personali leidmise ja tugiteenuste kättesaadavuse osas.

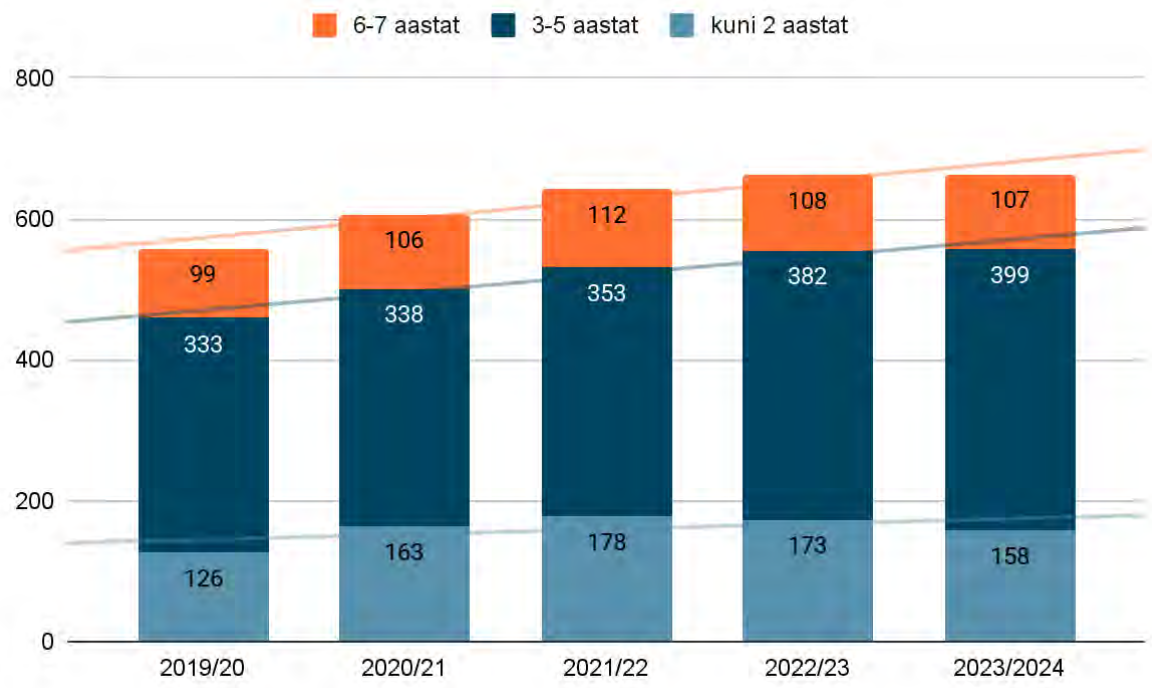

Joonis 14. Viljandi valla lasteaiaealiste laste arv 2019-2024[14]

Minuomavalitsus.ee andmetel oli alushariduse teenustase 2023. aastal hinnatud skooriga 3 (10-palli skaalal), mis jääb alla riigi keskmisele (Joonis 15). Samas viitavad riiklikud rahuloluküsitlused, et lapsevanemate hinnang teenusele on positiivne: keskmine rahulolu 2024. aastal oli 4,1, ületades Eesti keskmist (3,9) (Joonis 16). See näitab, et kohapealsetes tingimustes osatakse lapsevanemate ootusi täita, kuid struktuurseid arendusi vajab nii teenuse sisuline kvaliteet kui ka tugiteenuste osakaal.

[14] Allikas: Haridussilm

Joonis 15. Alusharidusega seotud teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[15]

Oluline on rõhutada, et alusharidus ei ole ainult hoiukoht, vaid lapse arengut toetav keskkond. Just seetõttu tuleb vaadata ka sellele, milline on rühmade suurus, personali kvalifikatsioon ja tugiteenuste kättesaadavus. Hetkel on lasteaedades tugimeetmetena peamiselt kasutusel logopeediline ja eripedagoogiline tugi, kuid näiteks individuaalsete arengukavade rakendamine jääb alla soovitava taseme (ca 80% juhtumitest on kaetud). Siin peitub oluline arendamisvõimalus.

Ees seisab ka väljakutse haridusasutuste füüsilise keskkonna kaasajastamiseks – nii hoonete seisukorra kui ligipääsetavuse osas. Arvestades valla geograafilist suurust ja hajaasustust,

[15] Allikas: Minuomavalitsus.ee

on oluline säilitada ka tulevikus kohalähedased lasteaiateenused, kuid samal ajal kaaluda koostöölahendusi personalitöö, tugispetsialistide ja huvihariduse pakkumise osas.

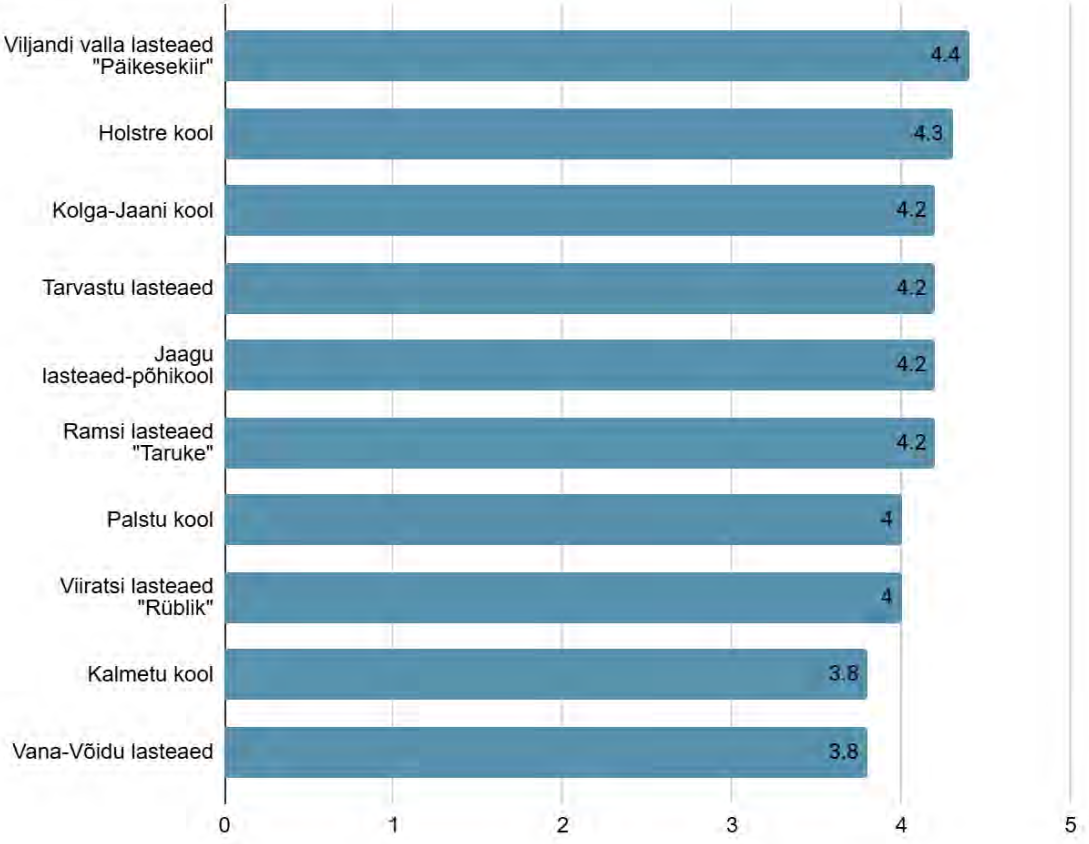

Joonis 16. Lapsevanemate rahulolu alusharidusega[16]

7.1.2. Koolid

Viljandi valla üldharidussüsteem hõlmab 8 munitsipaalkooli, kus 2023/2024. õppeaastal õppis kokku 1026 õpilast. Kooliõpilaste koguarv on kerge tõusutrendiga, kuid kui vaadata vanuseastmete lõikes, ilmneb oluline nüanss: I kooliastme (1.–3. klass) õpilaste arv on vähenemas, samas kui II ja III kooliastme õpilaste arv on veel kasvu faasis, peegeldades eelmise kümnendi demograafilisi mõjusid (Joonis 17).

[16] Allikas: Riiklike rahuloluküsitluste tulemused

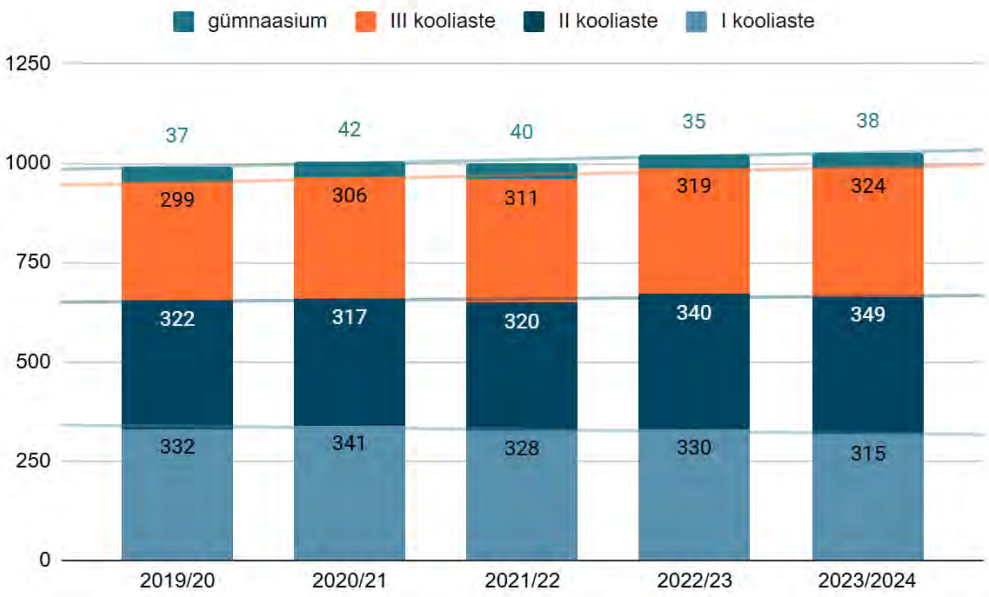

Joonis 17. Viljandi valla õpilaste arv kooliastmeti 2019-2024[17]

Kõige suurem kool on Tarvastu Gümnaasium ligikaudu 300 õpilasega, mis toimib piirkondliku haridus- ja kogukonnakeskusena. Ülejäänud koolid – Heimtali, Kalmetu, Holstre, Paistu, Saarepeedi, Viiratsi ja Kolga-Jaani Kool – on pigem väikesed, mis tagab kodulähedase hariduse, kuid seab ka piirid teenuste mitmekesisusele ning kvaliteedi ühtlasele tagamisele (Joonis 18)

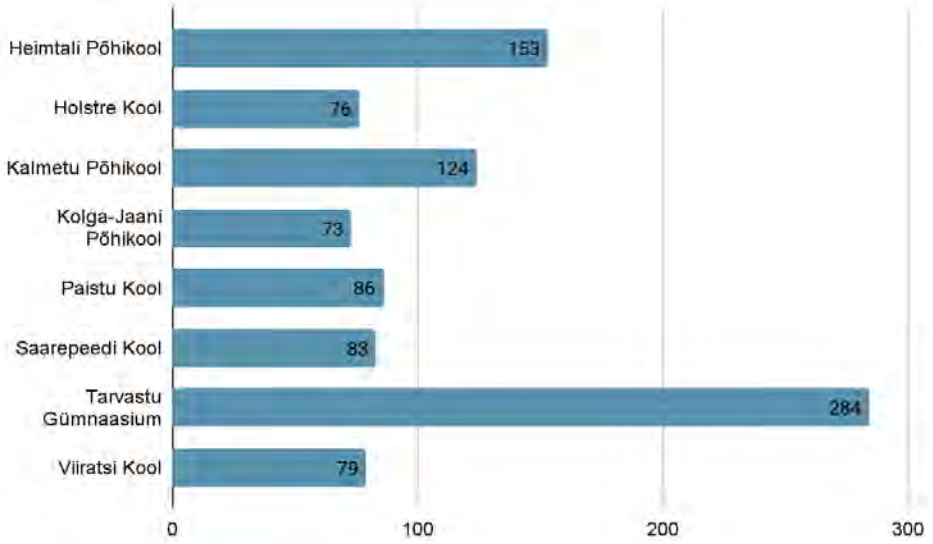

Joonis 18. Õpilaste arv koolide lõikes 2023/2024 õppeaastal[18]

[17] Allikas: Haridussilm
[18] Allikas: Haridussilm

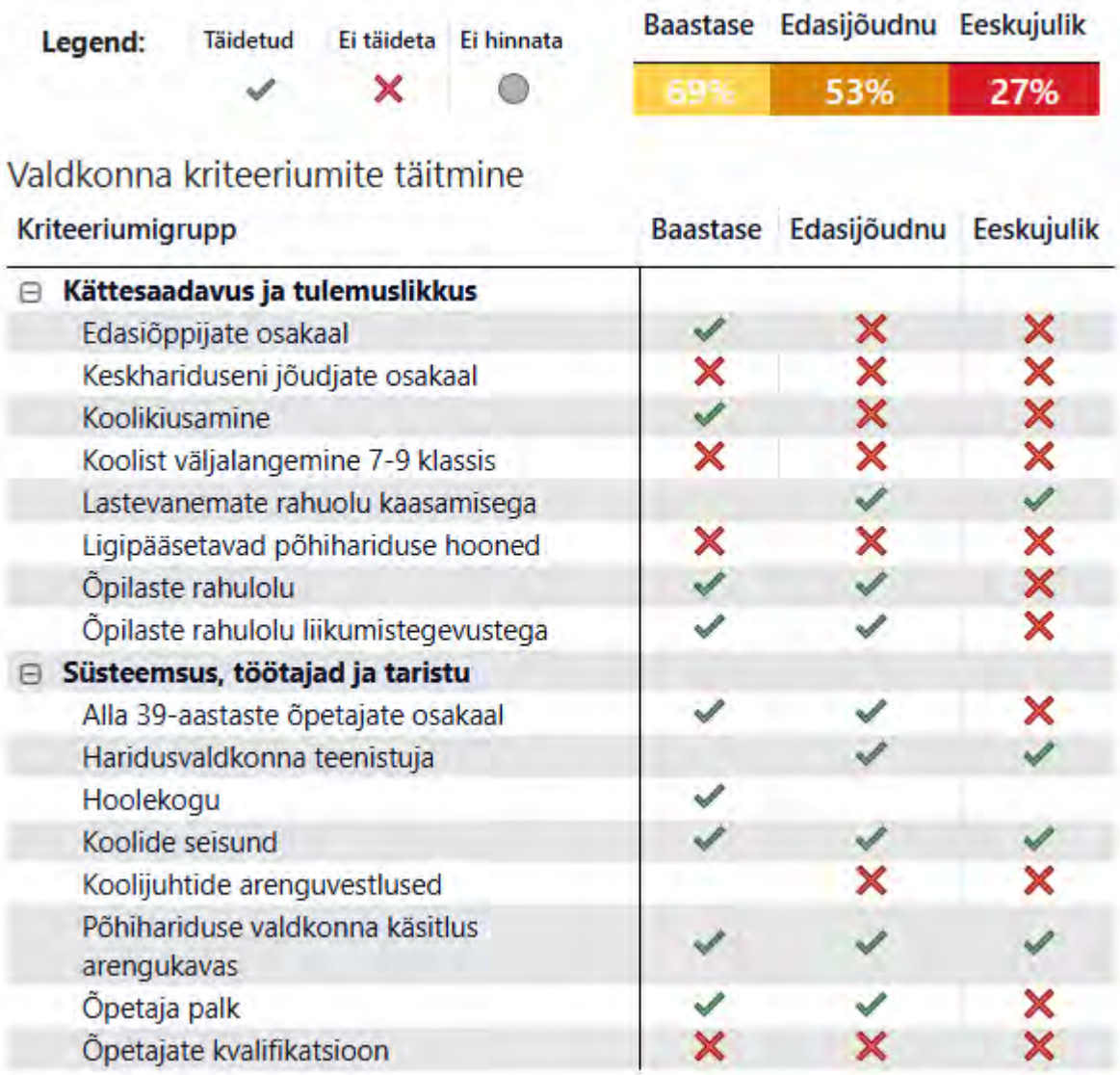

Joonis 19. Põhiharidusega seotud teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[19]

Valla üldhariduse teenustase oli 2023. aastal Minuomavalitsus.ee andmetel hinnatud skooriga 3 (10-palli skaalal), jäädes alla soovitava taseme (Joonis 19). Samas viitavad rahuloluküsitlused sellele, et Viljandi valla koolide maine on kõrge – keskmine hinnang 2024. aastal oli 4,4 (võrreldes Eesti keskmise 4,1-ga) (Joonis 20). See näitab, et lapsevanemad ja kogukonnad usaldavad oma koole, kuid teenuse sisulises kvaliteedis ja tugistruktuuris on arenguruumi.

[19] Allikas: Minuomavalitsus.ee

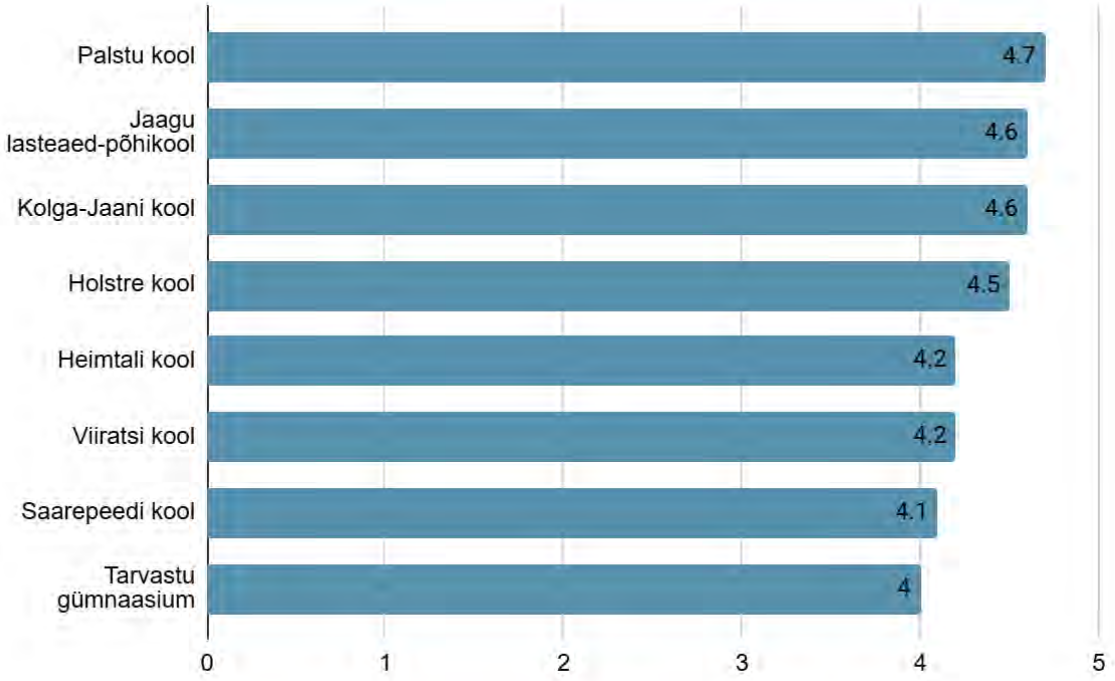

Joonis 20. Viljandi valla koolide maine[20]

Üheks võtmeküsimuseks on õpetajate ja tugispetsialistide kättesaadavus. Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate osakaal põhikoolis oli 2023. aastal 64,9%, mis vajab suurendamist. Tugiteenuste kättesaadavus on endiselt ebaühtlane ning sõltub sageli asutuse suurusest ja juhtimismudelist. Tugispetsialiste jagatakse koolide vahel ning mitmed neist töötavad osakoormusega, mis ei taga alati järjepidevust ega kvaliteetset tuge.

Koolide füüsiline keskkond ja õppetöö mitmekesistamine vajavad samuti järjepidevat investeeringut – oluline on tagada ligipääsetavad, tehnoloogiliselt ajakohased ja motiveeriva õhkkonnaga õpikeskkonnad. Lisaks koolide sisemisele arengule on tähtis tugevdada koostööd kutse- ja kõrghariduse pakkujatega, et siduda õpilasi varakult tulevikuoskuste ja töömaailmaga.

Arvestades demograafilisi arenguid ning järjest keerulisemaks muutuvat haridusmaastikku, on valda ootamas ülesanne tagada, et kvaliteetne haridus oleks jätkuvalt kättesaadav igas piirkonnas – nii linnalähedases Ramsis kui kaugemal Kolga-Jaanis või Kärstnas.

7.1.3. Laste ja noorte huviharidus- ja tegevus

Viljandi vald pakub lastele ja noortele mitmekesiseid võimalusi huvihariduseks ja huvitegevuseks, mis on oluline osa terviklikust hariduskeskkonnast ja kogukondlikust

[20] Allikas: Riiklike rahuloluküsitluste tulemused

sidususest. Vallas tegutseb 1 munitsipaalhuvikool – Tarvastu Muusika- ja Kunstikool –, mille õpilaste arv on püsinud viimastel aastatel stabiilsena. Lisaks korraldavad koolid aktiivselt erinevaid huviringe – 2024. aasta sügisel tegutses koolide juures kokku 132 huviringi, kus keskmiselt osales iga õpilane kahes tegevuses (Joonis 21).[21]

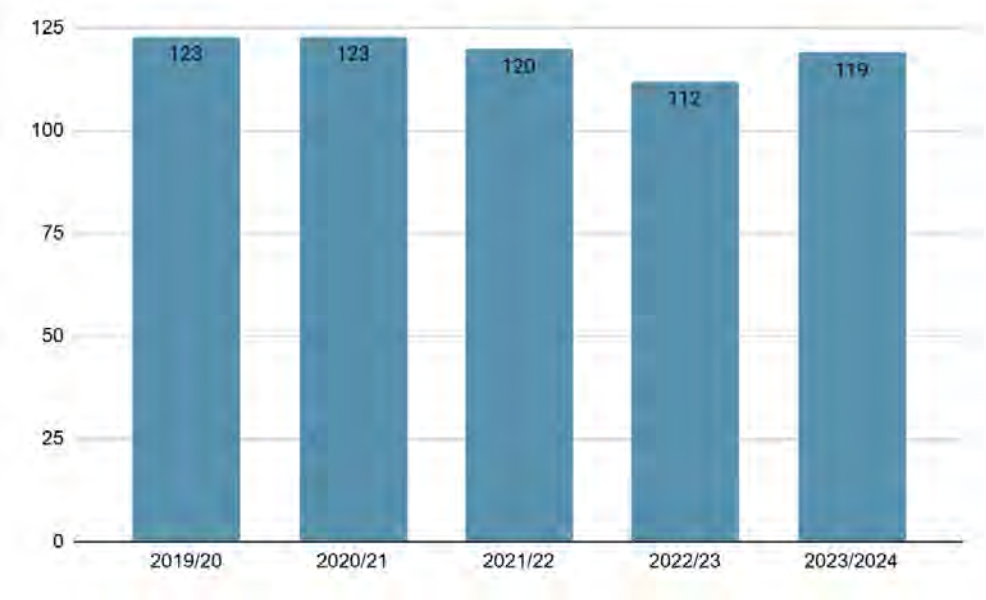

Joonis 21. Tarvastu Muusika- ja Kunstikooli õpilaste arv 2029-2024

Viljandi vald ei piira huviharidust üksnes oma asutustega – vallas rakendatakse koostöömudelit, kus huvitegevust pakuvad ka lähiümbruse teenusepakkujad, sealhulgas MTÜ-d ja eraõpetajad. Rahastamine on valdavalt pearahapõhine ning toetub määrusele „Viljandi valla eelarvest huvihariduse ja huvitegevuse finantseerimise ning toetamise kord". Vallavalitsus sõlmib koostöölepinguid ja pakub tegevuste korraldamiseks tuge, mis tagab paindlikkuse ja mitmekesisuse ka väiksemates piirkondades.

Seisuga 01.10.2024 elas Viljandi vallas 2658 7–26-aastast noort, neist 1809 olid vanuses 7–19. Vald teeb sihipärast tööd selle nimel, et igas piirkonnas oleks vähemalt mõni osalusvõimalus – see ei ole alati lihtne hajaasustuse ja transpordiühenduste tõttu, kuid koostöö kohalike kogukondadega on parandanud olukorda. Andmed näitavad, et huviringide valik on mitmekesine: spordist kuni loovtegevuste, robootika ja meediaringideni (Joonis 22).

[21] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 21

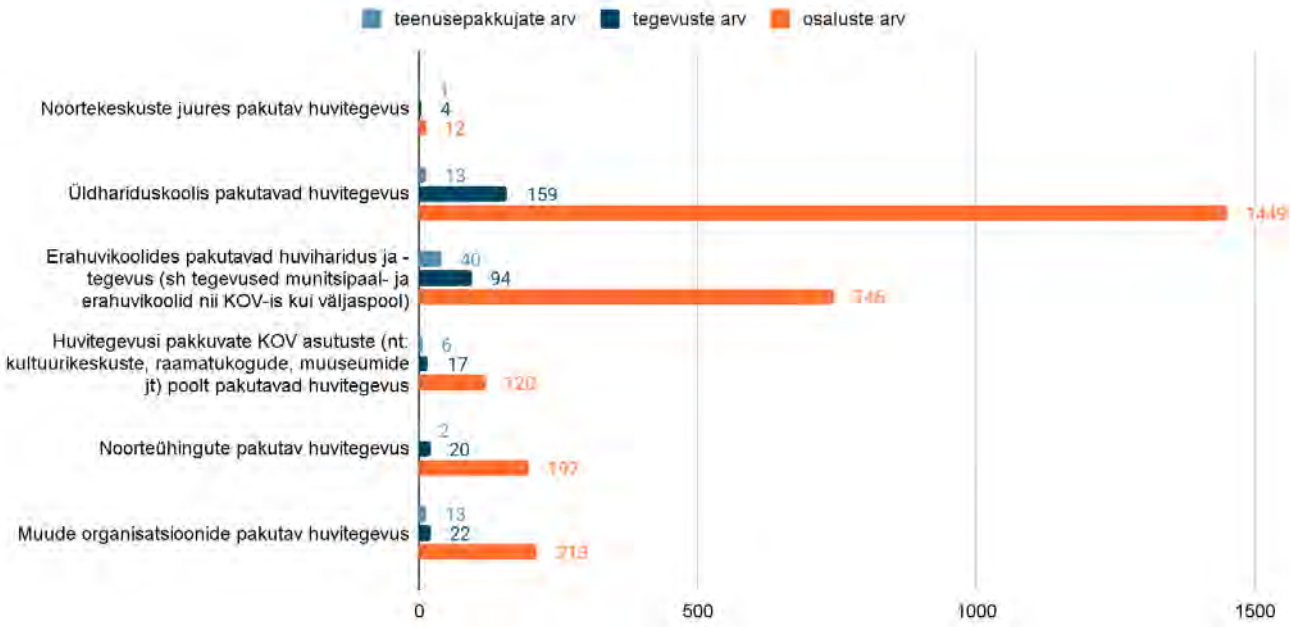

Joonis 22. Huvihariduse- ja tegevuse teenusepakkujad, tegevused ja osaluste arv 2024. aastal

Noorsootöö ja huvihariduse kvaliteeti kinnitab ka Minuomavalitsus.ee andmestik: 2023. aasta teenustaseme hinnang noorsootööle oli 8 punkti (10-st), mis on Eesti keskmisest oluliselt kõrgem (Joonis 23). Ka noorte rahulolu koolide pakutava huvitegevusega on olnud kasvutrendis.

Samas toob analüüs välja ka mitmeid arenguvajadusi. Esiteks: kõik huvitegevused ei ole alati piisavalt kättesaadavad just erivajadustega või transporti vajavatele noortele. Teiseks: noorte osalus huvitegevuses kipub vähenema vanuserühmas 15+, mis viitab vajadusele kohandada pakkumisi vastavalt huvidele ja arengufaasidele. Ka andekate noorte toetamine võiks olla süsteemsem – nt spetsiaalsed arenguprogrammid või mentorlusvõimalused.

Tähtis on märkida, et huviharidus ja -tegevus ei ole üksnes „vaba aja sisustamine“, vaid noore isiksuse kujunemise, kuuluvustunde ja tulevikuoskuste arendamise keskkond. Seetõttu tuleb seda käsitleda osana laiemast heaolu- ja hariduspoliitikast.

Legend:	Täidetud	Ei täideta	Ei hinnata
	✓	✗	○

Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
100%	94%	71%

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Kättesaadavus			
Haavatavate sihtrühmadega arvestamine		✓	✓
Ligipääsetavad noortekeskused ja huvikoolid	✓	✗	✗
Mitmekülgsed võimalused	✓	✓	✓
Noorsootöö info kättesaadavus	✓	✓	
Noortekeskuste lahtiolek	○	○	○
Tööelutegevuse võimalused	✓	✓	✗
Valikuvõimalused huvitegevuses ja hariduses	✓	✓	✓
Noore rahulolu ja osalemine			
Noorte rahulolu kooli huvitegevuse võimalustega	✓	✓	✓
Osalusaktiivsus huvihariduses		✓	✗
Osalusaktiivsus koolide huvitegevuses	✓	✓	✓
Süsteemsus			
Koostöövõrgustik	✓	✓	✓
Noorsootöö kvaliteedihindamine	✓	✓	✓
Noorsootöö valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Noorte ja noorsootöötajate tunnustamine		✓	✓
Noorte kaasamine	✓	✓	✗
Noortevaldkonda käsitlev komisjon	✓	✓	✗
Noorteühenduste toetamine		✓	✓
Töötajad ja taristu			
Noorsootöötajatele on kehtestatud kvalifikatsiooninõuded			✓
Noortevaldkonna teenistujad	✓	✓	✓
Ruumide seisund	○	○	○

Joonis 23. Noorsootööga seotud teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[22]

7.1.4. Kaasav haridus ja haridusliku erivajadusega laste toetamine

Viljandi vald lähtub hariduse korraldamisel kaasava hariduse põhimõtetest – iga laps peab saama võimaluse õppida oma võimete kohaselt ja oma kodu lähedal, arvestades tema vajadusi ning pakkudes vajalikku tuge. Selle põhimõtte rakendamine muutub järjest olulisemaks, kuna toetust vajavate laste osakaal on kasvutrendis nii vallas kui kogu Eestis.

Maakondlikud andmed näitavad, et ligikaudu kolmandik põhikooliõpilastest vajab erineval määral erituge (nt logopeediline, sotsiaalpedagoogiline, psühholoogiline või eripedagoogiline tugi). Viljandi vald osaleb koos teiste maakonna omavalitsustega HEV teenusmudeli ja kompetentsikeskuse arenduses, mis sai tõuke 2022. aastal valminud uuringust. Mudeli eesmärk on tagada tõenduspõhine, süsteemne ja koordineeritud tugiõpe, mille abil vähendada koolide ja piirkondade vahelisi erinevusi.

[22] Allikas: Minuomavalitsus.ee

Kuigi tugimeetmed on olemas, on nende kättesaadavus ebaühtlane – väiksemates koolides ja lasteaedades ei ole sageli kohapeal kvalifitseeritud spetsialiste, kuna neid on keeruline leida. See tähendab, et abi ei pruugi jõuda iga lapseni õigel ajal ja vajaliku sagedusega. Samuti ei ole tugimeetmete rahastamine veel piisavalt paindlik ega arvestav tegeliku vajaduse ja töömahuga. Laste individuaalsete arenduskavade koostamise ja rakendamise kvaliteet varieerub asutuste lõikes märgatavalt.

Haridusasutustes on siiski tehtud suuri pingutusi – mitmes koolis toimib tõhusalt koostöö lapsevanemate ja kooliväliste tugivõrgustikega (nt Rajaleidja, sotsiaaltöötajad), ning personal on saanud täienduskoolitust erivajadustega laste toetamisel. Samuti kasvab huvi sotsiaal-emotsionaalse pädevuse arendamise meetodite vastu (nt VEPA, KiVa, klassiõhkkonna arendamise tööriistad).

Tähtis on märkida, et kaasava hariduse kvaliteet sõltub kolmest sammasest:

- Tugiteenuste kättesaadavus ja järjepidevus – spetsialistide piisavus ja kindlustunne asutustes.
- Personalivalmidus ja -kompetents – õpetajate ja tugispetsialistide koolitus ja koostööoskus.
- Perede kaasamine – avatud suhtlus, mõistmine ja partnerlus lapse arengu toetamisel.

Tabel 4. Tuge vajavad õpilased Viljandimaa üldhariduskoolides õppeaastal 22/23 (allikas: maakonna omavalitsused)

	Õpilaste arv põhikoolis 22/23	erituge vajavate laste arv	tõhustatud tuge vajavate laste arv	üldtuge vajavate laste arv	e ja t tuge vajavate laste osakaal	tuge vajavate laste osakaal
Munitsipaalkoolid (nn tavakoolid)						
Mulgi vald	552	20	38	169	11%	41%
Põhja-Sakala vald	749	15	40	173	7%	30%
Viljandi linn	1925	13	51	459	3%	27%
Viljandi vald	924	18	68	210	9%	32%
KOV koolid kokku (nn "tavakoolid")	**4150**	**66**	**197**	**1011**	**6%**	**31%**
Tuge vajavatele lastele spetsialiseerunud koolid						
Jaagu Lasteaed-Põhikool	31	31	0	0	100%	100%
Lahmuse Kool	52	39	9	4	92%	100%
Viljandi Kaare Kool	82	50	33	0	100%	100%
Ämmuste Kool	34	15	19	0	100%	100%
Tuge vajavate laste koolid kokku	**199**	**135**	**61**	**4**	**98%**	**100%**
Viljandi Vaba Waldorfkool	108	**1**	**7**	42	7%	46%
Maakonna koolid kokku	**4457**	**202**	**265**	**1057**	**10%**	**34%**

Joonis 24. Tuge vajavad õpilased Viljandimaal 2022/23 õppeaastal[23]

Viljandi vald peab kaasava hariduse valdkonnas võtma edasistes otsustes suuna tugisüsteemide süsteemsele arendamisele, personalipoliitika läbimõeldumale kujundamisele ning kogukondlike ressursikeskuste sidumisele haridusasutustega. Samuti on oluline jälgida,

[23] Allikas: HEV kompetentsikeskuse teenusmudeli väljatöötamine Viljandimaal

et HEV laste toetus ei toimuks ülejäänud laste arvelt, vaid et koolikultuur tervikuna muutuks hoolivamaks, toetavamaks ja paindlikumaks.

Senine süsteem keskendub eeskätt õpiraskustes või sotsiaal-emotsionaalse erivajadusega õpilastele, kuid andekate laste toetus on jäänud tagaplaanile. Andekus on samuti erivajadus, mille eiramine võib viia nii alarakendatud potentsiaali kui ka sotsiaalse tõrjutuseni. Hetkel puuduvad Viljandi valla haridusasutustes teadlikud ja süsteemsed tegevused andekate laste tuvastamiseks, toetamiseks ja arengu suunamiseks – see vajab sihipärast tähelepanu, koolide eripära arendamist ja õpetajate koolitust.

7.2. Kultuur

Kultuurivaldkond on Viljandi valla kogukonnaelu keskne osa, mis aitab kujundada piirkondlikku identiteeti, tugevdab sotsiaalset sidusust ja loob võimalusi eneseväljenduseks ning osaluseks kõigis vanusegruppides.

Viljandi valla kultuurivõrgustik on mitmekesine ja kogukonnakeskne. Vallas tegutseb 10 rahvamaja, 1 rahvaraamatukogu 15 haruraamatukoguga, 1 munitsipaalhuvikool (Tarvastu Muusika- ja Kunstikool) ning suur hulk rahvakultuurikollektiive ja MTÜsid, kes korraldavad aasta jooksul sadu sündmusi eriilmelistes paikades üle kogu valla. Kultuuri teenustaseme hinnang on eeskujulik (35% hinnangutest maksimaalsed; Minuomavalitsus.ee, 2023 (joonis 25), ning rahvakultuurikollektiivides osalemise määr ja kultuuriürituste külastatavus on stabiilselt kõrged.

Kultuurisündmuste kaudu hoitakse elus mulgi traditsioone, kohalikke tavasid ja loovust – näiteks Heimtali, Kolga-Jaani ja Paistu piirkondades on esindatud nii traditsiooniline rahvamuusika kui ka pärimuskäsitöö. Kultuuritegevustes löövad aktiivselt kaasa eri vanuses elanikud, mistõttu kultuuril on oluline roll ka kogukondade omavahelise sidususe hoidmisel.

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Kultuurikorraldus			
Elanike informeerimine kultuuriüritustest	✓	✓	
Elanike rahulolu kultuurilise vaba aja veetmise võimalustega	✓	✗	✗
Kultuuri käsitlus arengukavas	✓	✓	✗
Kultuuri valdkonna koostöökogu		✓	✓
Kultuurihoonete seisukord	✓	✗	✗
Kultuuritoetuste eraldamine	✓	✗	✗
Kultuuritöötajate töötasu	✓	✗	
Kultuurivaldkonna töötajate koolistuskulud	✗	✗	✗
Ligipääsetavad kultuurihooned	✗	✗	✗
Traditsiooniliste kultuuriürituste järjepidevus		✓	✓
Muuseum			
Aktiivne teadustegevus	✗	✗	✗
Muuseumi külastatavus aastas	✗	✗	✗
Muuseumi näitusekalender on mitmekülgne	✓	✓	✓
Muuseumikogu kättesaadavus veebis	✗	✗	✗
Muuseumis toimub haridustegevus	✓	✓	
Raamatukogu			
Külastatavus	✓	✓	✗
Laenutusaktiivsus	✓	✗	✗
Lisateenuste pakkumine			✓
Raamatukogu kogu uuendamine	✓	✓	
Raamatukogude lahtiolekuajad	✓	✓	✗
Raamatukoguhoidjate arv		✓	✓
Tehniline varustatus	✓	✓	
Rahvakultuur			
Elanike osalus rahvakultuurikollektiivides	✓	✓	✓
Kollektiivide osalus riiklikul laulu- ja tantsupeol	✓	✓	✓
Rahvakultuuri kollektiivid	✓	✓	✗
Rahvakultuuri kollektiivide järjepidevus		✓	

Joonis 25. Kultuurivaldkonna teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[24]

7.2.1 Rahvamajad ja kogukonnakeskused

Viljandi valla rahvamajad on kogukondliku kultuuri keskused, mille kaudu kujundatakse kohalikku identiteeti, hoitakse elus traditsioone ning pakutakse võimalusi osalemiseks ja

[24] Allikas: Minuomavalitsus.ee

eneseväljenduseks. Rahvamajad tegutsevad üle kogu valla, olles sageli ainsaks avalikuks kohtumispaigaks väiksemates kogukondades. Kokku on Viljandi vallas 10 rahvamaja:

- Kolga-Jaani Villem Reimani nimeline Rahvamaja
- Kärstna Vaba Aja Keskus
- Mustla Rahvamaja
- Paistu Rahvamaja
- Ramsi Vaba Aja Keskus
- Saarepeedi Rahvamaja
- Tänassilma Rahvamaja
- Uusna Külamaja
- Valma Infopunkt
- Viiratsi Rahvamaja

Rahvamajad on tihedalt seotud kohalike traditsioonide, kultuurikollektiivide ja külaseltside tegevusega. Nende kaudu korraldatakse laulu- ja tantsuproove, näiteringe, käsitööringe ning tähistatakse rahvakalendri tähtpäevi. Lisaks toimuvad rahvamajades piirkondlikud peod, näitused, koolitused, filmiõhtud ja arutelud. Üha enam täidavad rahvamajad ka kogukonnamajade rolli, pakkudes ruumi noorte- ja eakate tegevusteks, infopäevadeks ja kogukondlikeks algatusteks.

Statistiline ülevaade 2024-2025 hooajast:

Rahvamajade arv	10
Huviringide koguarv	82
Huviringides osalejate koguarv	939
Keskmine huviringide arv ühe rahvamaja kohta	8
Keskmine osalejate arv rahvamaja kohta	94
Kultuurisündmuste koguarv aastas	332
Keskmine kultuurisündmuste arv rahvamaja kohta	34

Rahvamajade töö tugineb valdavalt kohalikule initsiatiivile – kultuuritöötajatele, sädeinimestele ja vabatahtlikele. Paljudes paikades on neil oluline roll ka kogukonna sotsiaalses ühtsuses, tuues kokku inimesi eri vanusest ja taustast. Igal rahvamajal on oma nägu, mille kujundab piirkonna kultuurilugu, inimestepoolne aktiivsus ning kohaliku elu rütm.

7.2.2. Muuseumid

Viljandi valla hallata on muuseumituba Tarvastus, mis töötab Viljandi valla raamatukogu Tarvastu haruraamatukogu haldusalas. Muuseumis saab vaadata püsiekspositsiooni "Tarvastu kihelkonna varasem ajalugu". Näituse keskmes on kohalik taluelu oma kõigi tahkudega: talutööd, tööriistad, kaunid ja kordumatud rahvariided ning mulgi keel ja kultuur. Selle kõrval leiavad kajastamist Mustla kujunemine, Tarvastu ordulinnuse ajalugu, kohalike

mõisnike Mensenkampffide perekonnalugu, koolihariduse andmise algus ja esimesi talunikke ühistegevusse koondavad organisatsioonid. Lühikese ülevaate saab ka piirkonnast pärit kultuuritegelaste elust ja tegevusest. 2024. aastal külastas Tarvastu muuseumit orienteeruvalt 600 inimest.

Lisaks tegutsevad valla territooriumil, kuid ei kuulu valla haldusalasse:

- Veski talu muuseum, mis korraldab iga aasta maikuu viimasel pühapäeval Käsitöö- ja vanavarapäeva, kus kaubeldakse traditsiooniliste laadakaupadega, saab näha eksootilisi kodulinde ja tutvuda vanatehnikaga. Veski talu magasiaidas saab kahel korrusel vaadata käsitöö- ja vanavaranäitust ning iluaias rosaariumi.
- Eesti Rahva Muuseumi Heimtali muuseum, mille püsinäitus kätkeb endas nii saja-aasta taguseid koolikombeid, vanu dokumente kui ka lähiümbrusest pärit tööriistu. Eriti rikkalik on aga rahvusliku tekstiili kogu ning rahvakunsti-, kodukultuuri- ja kunstiaineline raamatukogu.
- Meleski klaasimuuseum, mis on väidetavalt suurim eraomanduses olev klaasiumuuseum. Muuseum annab hea ülevaate klaasitootmise ajaloost Rõika-Meleski tööstuses, samuti aegade jooksul Meleski klaasivabrikus valmistatud esemetest. Eksponeeritud on ligi 1000 klaaseset. Väljapanekus on ka fotosid, dokumente ja klaasitööstuses kasutatud tööriistu. Võimalik on kuulata kokkuvõtet Meleski klaasivabriku ajaloost.

7.2.3 Raamatukogud

Alates 01.04.2024 on Viljandi vallas üks Viljandi valla raamatukogu, mis täidab valla keskraamatukogu ülesandeid. Viljandi valla raamatukogul on 15 haruraamatukogu ja 2 teeninduspunkti. Kõige suurem kasutajate arv on Viiratsi haruraamatukogus, kuid laenutuste arv oli suurim Tarvastu haruraamatukogus.

Viljandi vallas asub Eesti esimene ja vanim rahva poolt algatatud ja järjepidevalt tegutsev rahvaraamatukogu - Tarvastu haruraamatukogu, mis saab 2025 aastal 165. aastaseks.

Viljandi valla raamatukogu harukogud on:

- Paistu haruraamatukogu
- Puiatu haruraamatukogu
- Päri haruraamatukogu
- Ramsi haruraamatukogu
- Kolga-Jaani haruraamatukogu
- Leie haruraamatukogu
- Saarepeedi haruraamatukogu
- Tänassilma haruraamatukogu
    - Valma teeninduspunkt
- Tarvastu haruraamatukogu
- Holstre haruraamatukogu
- Kärstna haruraamatukogu
- Suislepa haruraamatukogu
- Viiratsi haruraamatukogu
    - Vana-Võidu teeninduspunkt
- Pärsti haruraamatukogu
- Uusna haruraamatukogu

Kõigis haruraamatukogudes on läbi viidud põhjalik kogude korrastamine ning ruumilise keskkonna arendamine. Piirkondadesse, kus raamatukogu puudub (Soe, Heimtali ja Karula) on paigaldatud laenutus- ja tagastuskapid (kokku 20 kappi). Viljandi valla raamatukogu panustab ka valla ürituskorraldusse. Raamatukogu korraldada on kaks ülevallalist üritust:

Viljandi valla mälumäng ja Viljandi valla beebide vastuvõtt. Lisaks toimuvad iga-aastaselt erinevad traditsioonilised üritused (nt eakate koosviibimised). Raamatukogud teevad koostööd lasteaedade ja koolidega, et noori lugema innustada ja nende arengut toetada. Raamatukogu laenutustest ja külastustest annavad ülevaate joonised 26 ja 27.

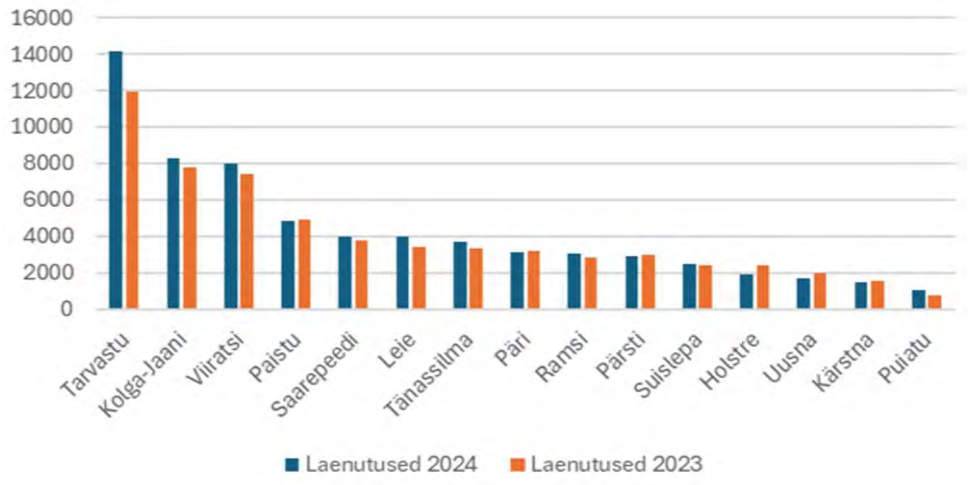

Joonis 26. Viljandi valla raamatukogu laenutused 2023 vs 2024

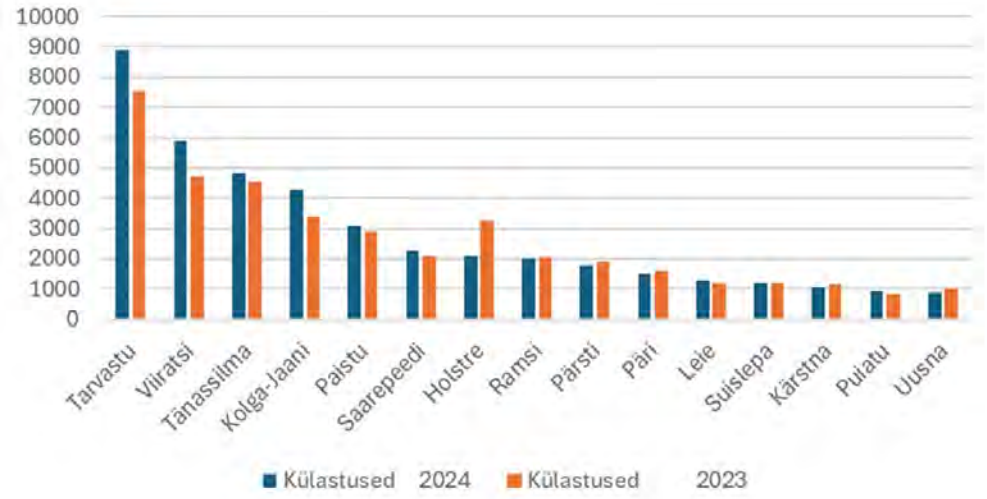

Joonis 27. Viljandi valla raamatukogu külastused 2023 vs 2024

Viljandi valla raamatukogud on olulised kultuuri- ja hariduskeskused, mis pakuvad nii info- ja lugemisressursse kui ka turvalist ja toetavat ruumi sotsiaalseks osalemiseks. Raamatukogude teenustaseme hinnang on minuomavalitsus.ee andmetel edasijõudnu. 2022. aasta andmete järgi jäi ühe elaniku kohta Viljandi vallas aastane laenutuste arv alla riigi keskmise (umbes 4,5 vs ~7 Eestis), kuid külastatavusnäitajad on olnud tõusutrendis, eriti piirkondades, kus raamatukogud teevad tihedat koostööd rahvamajade ja koolidega.

7.2.4 Kogudused

Viljandi vallas tegutseb viis erinevat kogudust, mis esindavad nii luteri kui õigeusu konfessioone. Kogudused on kohaliku kultuuripärandi kandjad ja osalevad aktiivselt kogukonna vaimses elus, toetades kultuurilist järjepidevust, väärtuskasvatust ja sotsiaalset sidusust.

- EELK Paistu Maarja Kogudus
- Viljandi Elu Sõna Kogudus
- MTÜ EELK Kolga-Jaani Johannese Kogudus
- MTÜ EAÕK Lalsi Püha Nikolause Kogudus
- EELK Tarvastu Peetri Kogudus

7.2.5. Viljandi valla osalusega MTÜ-d (mittetäielik nimekiri)

Viljandi vald kuulub mitmesse olulisse organisatsiooni või ühendusse. Mõned näited: Eesti Linnade ja Valdade Liit, Mulgi Kultuuri Instituut, Võrtsjärve kalanduspiirkond, Võrtsjärve ühendus, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Mulgi Elamuskeskus , Mulgimaa Arenduskoda, Viljandimaa Omavalitsuste Liit.

Viljandi vald on üks Mulgi Kultuuri Instituudi (MKI) liikmetest koos Mulgi ja Tõrva vallaga. MKI koordineerib mulgi keele, kultuuri ja identiteedi hoidmist ning arendamist. Instituudi tegevusvaldkonda kuuluvad lisaks kultuurile ka koostöö hariduse, teaduse ja turismi valdkonnas. MKI on Viljandi valla jaoks oluline partner nii piirkondliku kultuuripärandi hoidmisel kui ka selle nähtavaks tegemisel laiemale avalikkusele.

Instituudi eestvedamisel loodi Mulgi Elamuskeskus, mis asub Sooglemäe talukompleksis Valgamaal, Ala külas. Keskus avati 2023. aastal ning selle eesmärk on mulgi kultuuri elamuslik ja tänapäevane tutvustamine. Mulgi Elamuskeskus ühendab endas mulgi pärimuse, looduskeskkonna ja kaasaegsed lahendused, pakkudes sisukaid kogemusi nii kohalikele elanikele kui külastajatele. Keskus töötab tihedas koostöös piirkonna omavalitsuste ja ettevõtjatega, panustades nii mulgi identiteedi hoidmisse kui ka piirkondliku koostöö tugevdamisse.

7.3. Noorsootöö

Viljandi valla noorte arvust piirkonniti annab ülevaate joonis 28. Noorsootöö valdkonnas on peamised väljakutsed aktiivsete noorte ülehõivatus ja mitteaktiivsete noorte kaasamine, välivõimaluste puudumine noortekeskuste ümbruses (nt Ramsi, Tarvastu) ja ootustest madalam ruumide kaasajastamise võimekus.[25]

Viljandi vallas veab noorsootööd eest **Viljandi valla Noortekeskus**, mille alla kuuluvad:

- Kolga-Jaani noortekeskus
- Paistu noortekeskus
- Ramsi noortekeskus

[25] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 22

- Saarepeedi noortekeskus
- Tarvastu noortekeskus
- Vana-Võidu Noorteruum

Lisaks füüsilistele keskustele on Viljandi valla noortekeskuse hallata alates 2024. aastast kogukonna noorsootöö kontseptsioonil toimivad Holstre ja Vana-Võidu Noorteruum, õpilasmalev, suvelaagrid, Bippeni noortevahetus ja rahvusvaheline noorsootöö. Kogukonna noorsootöö arendustega soovitakse jõuda Viiratsi piirkonda 2025. aastal, mil on planeeritud Viiratsi Rahvamaja ümberehitus Viiratsi Kogukonnamajaks, kuhu on projekteeritud ruumid nii noortekeskusele, kui ka rahvamajale ja raamatukogule.[26]

Alates 01.11.2022 on Viljandi valla noortekeskuse üleselt kasutusel elektrooniline logiraamat, kuhu kogutakse statistikat iga noortekeskuse kohta eraldi, lisakategooriatena on veel huviringid ja õpilasmalev. 2023. aastal külastas noortekeskusi (sh Noorteruume) külastanud 7615 noort, kellest 515 on unikaalsed külastajad.

	7-18 aastat	19-26 aastat	7-26 aastat
Kolga-Jaani	131	101	232
Saarepeedi	166	92	258
Tarvastu	375	207	582
Tartu mnt	415	250	665
Ramsi	377	228	605
Paistu	174	108	282
Vald	0	0	0
	1638	986	2644

Joonis 27. Viljandi valla noorte arv piirkonniti

Kõige rohkem külastajaid on vanuserühmas 12-16 aastat (3980 noort), järgnevad 7-11 aastased (2616 noort). Unikaalsete külastajate statistika näitab, et poisse on mõnevõrra rohkem, kui tüdrukuid. Üldstatistika näitab, et 2023. aastal oli külastajate seas kokku 479 unikaalset noort ehk mõned noored on külastanud mitut noortekeskust.[27]

Noortekeskuse struktuuris töötab lisaks noorsootöötajatele ka noorte heaolu spetsialist, kelle tööks on NEET-noorte (15-29 aastane noor, kes ei õpi, tööta ega osale koolitustel) toetamine suundumisel haridus- või tööellu.[28]

[26] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 21
[27] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 22
[28] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 22

2024. aastal pälvis Viljandi vald Haridus- ja Teadusministeeriumi korraldatud noortevaldkonna tunnustuskonkursi „Noorte Heaks Tänu 2023" kategoorias "Aasta noortesõbralik kohalik omavalitsus" laureaadi tiitli.

Viljandi vallas tegutseb noortevolikogu, mis koondab piirkonna aktiivseid noori, kuid ei ole demokraatlikult valitud osaluskogu. Noortevolikogus on 18 liiget.

- Noortevolikogu eesmärgiks on tutvustada noortele: demokraatia põhimõtteid,
- kaitsta vallas noorte huve,
- julgustada ja toetada noorte omaalgatusi.

Noortevolikogu toetab noorte omaalgatust. 2024. aastal on noorte omaalgatusprojektide toetamiseks kasutada 3000 eurot. Toetuse taotlemine 2 korda aastas (veebruar ja september).

7.4. Sport ja liikumine

Sport ja liikumine on Viljandi vallas kogukondliku heaolu lahutamatu osa. Liikumisvõimalused on hästi kättesaadavad üle kogu valla – valdavalt toimuvad treeningud ja harrastustegevused koolide ja lasteaedade spordisaalides, Saarepeedi rahvamajas ning mitmetel valla staadionitel ja välispordiväljakutel. Järjest enam koguvad populaarsust ka discgolfi rajad ja metsaradadel kulgevad liikumisrajad. Aastaringseid võimalusi pakub Holstre-Polli spordikeskus, mis tänu sertifitseeritud suusaradadele, kunstlumesüsteemile ja looduskaunile asukohale sobib suurepäraselt nii igapäevatreeninguteks kui ka võistluste korraldamiseks.

Spordielu on vallas elav, seda peegeldab osalejate arv ja ürituste mitmekesisus. 2024. aastal korraldati näiteks viiest etapist koosnev suusasari, millel osales 247 inimest. Orienteerumissõpru tõid radadele Viljandimaa päevakud, kokku 634 osaluskorraga. Kõige rahvarohkemaks sündmuseks kujunesid aga puhke- ja rattapäevad, kus osalejaid oli üle 5600. Populaarseks on saanud ka seeriajooksud, mida viidi läbi neljal etapil ning millel kogunes kokku ligi 700 osalust. Lisaks juba tuntud üritustele said 2024. aastal tugeva stardi kaks uut liikumissündmust: Holstre-Polli Ööjooks ja Benno jooks, mis äratasid kohe laialdast huvi ja on tõenäoliselt kujunemas iga-aastasteks traditsioonideks.

Kohaliku spordipildi üks olulisemaid märksõnu on kogukondlikkus. Valla erinevates piirkondades toimuvad arvukad traditsioonilised liikumissündmused, nagu näiteks Soe küla triatlon, Tarvastu jaanipäeva spordiprogramm või Pärsti järve jooks. Lisaks korraldati aasta jooksul kaks liikumiskampaaniat koostöös digirakendustega „Kevade südamesammud“ ja „Sügis sütitab“, mis innustasid inimesi igapäevaselt rohkem liikuma.

Viljandi vald on aktiivselt esindatud nii maakondlikel kui üleriigilistel spordiüritustel. 2024. aastal osalesid valla sportlased Eesti omavalitsuste suvemängudel Saaremaal, talimängudel Lähtes ning spordiveteranide suvemängudel Jõgeval. Samuti on esindusvõistkonnad osalenud võrkpalli ja korvpalli rahvaliigades ning jalgpalli talve- ja suvesarjades. Sportlaste seas leidub mitmeid, kes on edukalt esinenud ka Eesti, Balti ja maailmameistrivõistlustel.

Oluline kogukondlik sündmus on ka Viljandi valla külade mängude sari, mis hõlmab kogu spordihooaja vältel mitmeid alasid. 2024. aastal osales mängudel 1114 inimest 36 küla või asumi esindusega, pakkudes võimalust sportlikuks ajaveetmiseks igas vanuses osalejatele ning tugevdades kogukondade vahelist sidet.

Sporditegevuste haldamine ja arendamine on 2023. aasta juunist alates koondatud SA Holstre-Polli Spordikeskuse alla, kes koordineerib nii sporditaristu kasutust kui ka mitmete sündmuste ja programmide korraldust. Keskus pakub lisaks sportimisvõimalustele ka majutust ja toitlustust kuni 49 inimesele ning sobib hästi ka seminarideks ja meeskonnaüritusteks.

Minuomavalitsus.ee andmetel oli 2023. aastal Viljandi valla spordivaldkonna teenustase 10-palli skaalal 4. Täpsema ülevaate annab joonis 28. Kuigi sportimisvõimalused on mitmekesised ja kogukond aktiivne, viitavad andmed vajadusele arendada ja korrastada olemasolevat taristut, parandada ligipääsu erinevates piirkondades ja suurendada veelgi noorte kaasamist spordi- ja liikumistegevustesse. Arendamist vajab ka spordiinventari uuendamine ning parema ligipääsetavuse tagamine väljaspool koolide lahtiolekuaegu.

Kokkuvõttes võib öelda, et Viljandi vald on sportlik ja liikumist väärtustav omavalitsus, kus tehakse sihipärast tööd selle nimel, et pakkuda elanikele mitmekesiseid ja motiveerivaid võimalusi aktiivseks eluviisiks kogu elukaare vältel.

Legend:	Täidetud	Ei täideta	Ei hinnata
	✓	✗	○

Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
92%	43%	33%

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Kättesaadavus			
Elanike informeerimine võimalustest ja üritustest	✓	✓	
Puuetega inimestele mõeldud infrastruktuuri olemasolu spordipaikades	✓	✗	✗
Spordipaikade kaugus	✓	✗	
Terviserajad	✓	✓	✓
Süsteemsus			
Omavalitsus toetab noorte osalemist trennides teistes omavalitsustes		✓	
Spordi valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Spordiklubide liikmelisus alaliitudes või maakonna spordiliidus		✓	✓
Sporditoetuste eraldamine	✓	✗	
Sporditoetuste eraldamise kord	✓	✗	
Tehakse koostööd teiste omavalitsustega spordi- ja liikumisharrastuse edendamiseks	✓	✓	
Tulemuslikkus			
Elanike rahulolu liikumis- ja sportimisvõimalustega	✓	✗	✗
Noorte osalus spordiklubides ja -ringides	✓	✗	✗
Täiskasvanute osalus spordiklubides ja -ringides			✗
Töötajad ja taristu			
Spordi korraldamisega tegeleva teenistuja olemasolu	✓		
Spordipaikade seisund	✓	✗	✗
Treenerite kvalifikatsioon	✗	✗	✗

Joonis 28. Spordivaldkonna teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[29]

7.5. Sotsiaalvaldkond ja tervishoid

Viljandi valla sotsiaalhoolekande eesmärk on toetada elanike toimetulekut ja elukvaliteeti nii ennetavate tegevuste kui ka individuaalse abi kaudu. Oluliseks peetakse sotsiaalse turvalisuse tagamist, eriti erivajadustega inimeste puhul, ning toetuse pakkumist laste ja peredega seotud probleemide ennetamisel. Valla tegevused on suunatud ka tööle keerulistes

[29] Allikas: Minuomavalitsus.ee

olukordades olevate laste ja noortega, kus vajatakse enam koostööd noorsootöö valdkonna ja ennetava lastekaitsetööga.

Psühholoogilise nõustamise teenuse kättesaadavuse parandamiseks on vallas loodud psühholoogi ametikoht, mille kaudu saab tuge kogu elanikkond. Haridus- ja sotsiaalvaldkonna spetsialistide koostöö aitab paremini toetada erivajadustega lapsi valla haridusasutustes, et tagada neile sobivad õppimistingimused. Samuti pööratakse järjest rohkem tähelepanu vanemahariduse – igal aastal võimaldatakse lapsevanematel osaleda tõenduspõhises programmis „Imelised aastad“, mis toetab laste arengu soodustamist ja peresuhete tugevdamist.

Viljandi valla sotsiaalteenuste süsteem on mitmekesine ja paindlik, arvestades elanike erinevaid vajadusi. Inimestel on võimalik saada abi nii igapäevaelus toimetulekuks kui ka keerulisemates olukordades, kus on vaja näiteks koduhooldust, eluruumi kohandamist, isiklikku abistajat või tugiisikut. Samuti pakutakse sotsiaaltransporti, eluruumi tagamise teenuseid ning hooldajatoetusi. Erivajadustega laste peresid toetatakse mitmete spetsialiseeritud teenustega, sealhulgas raske ja sügava puudega laste teenustega ning vaimse tervise teenuste kaudu.

Erinevatele kriisiolukordadele vastamiseks on vallas korraldatud turvakodu- ja varjupaigateenused ning vajadusel osutatakse väljaspool kodu hooldusteenust. Lisaks on võimalik saada nõustamist erinevates eluetappides – psühholoogilist tuge, pereteraapiat, kogemusnõustamist, leina- ja raseduskriisinõustamist ning tuge eestkosteküsimustes. Toimetulekuraskustes inimesi toetatakse ka võlanõustamisega, toidu- ja riideabiga ning võimaldatakse ligipääs pesupesemise ja saunateenusele.

Valla toetusmeetmed hõlmavad ka finantsilist abi – makstakse sünni- ja ranitsatoetust, toetatakse laste toitlustamist ning võimaldatakse vajaduspõhiseid toimetuleku- ja ühekordseid sotsiaaltoetusi. Erakorralistes olukordades on võimalik taotleda ka kriisi- või matusekulude katteks toetust.

Lisaks seadusest tulenevatele teenustele pakub Viljandi vald rohkelt täiendavaid toetavaid teenuseid, mille eesmärk on vältida sotsiaalset tõrjutust ja edendada inimeste iseseisvat toimetulekut. Mitmeid teenuseid arendatakse ja pakutakse projektipõhiselt – näiteks võimaldab projekt „Kodud tuleohutuks“ parandada toimetulekuraskustes inimeste kodude ohutust ning koostöös riigiga kohandatakse puudega inimeste eluruume nende parema ligipääsetavuse huvides. Projektide toel on vallakodanikele kättesaadavad ka mitmed vaimse tervise teenused, näiteks mänguteraapia, hingehoid, noorte tugigrupid ja digitaalsed lahendused nagu koduandur või ravimikarbi teenus.

Viljandi valla hoolekandevõrgustikku kuuluvad kaks hoolekandeasutust (Pärna Pansionaat ja Kolga-Jaani Hooldekodu), sotsiaalmajad ning kaks päevakeskust. Kõik valla poolt pakutavad teenused ja toetused on kergesti leitavad valla kodulehelt ning nende vajaduse hindamise eest vastutavad vastava valdkonna spetsialistid.

Viljandi vald osaleb projektis „Kodud tuleohutuks“, mille eesmärk on parandada toimetulekuraskustes elanike elamistingimusi, keskendudes tuleohutusele. Abisaajateks on

lastega pered, erivajadustega inimesed ja eakad. Toetust saab küttesüsteemide ja elektrisüsteemide uuendamiseks, korstnapühkimiseks, elektriauditi ja -seadmete vahetuseks ning vajadusel ka sprinklersüsteemi paigaldamiseks.

Lisaks toetab vald koostöös riigiga puuetega inimeste eluruumide kohandamist, et parandada nende ligipääsu ja igapäevast toimetulekut. Tehtud on näiteks pesuruumide ümberehitusi, kaldteede paigaldamist, lävepakkude eemaldamist ning ukseavade laiendamist.

Viimaste andmete põhjal oli Minuomavalitsus.ee andmetel Viljandi valla täiskasvanute sotsiaalhoolekande teenustase 2023. aastal hinnatud tasemele 6, mis annab kindla aluse edasiseks arendustegevuseks valdkonnas. Täpsem ülevaade teenuste kättesaadavusest ja sisust on toodud joonisel 29.

Legend:	Täidetud	Ei täideta	Ei hinnata	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
	✓	✗	○	92%	88%	58%

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Kättesaadavus ja taristu			
Abivajajatele eluruumi tagamine	✓	✓	
Eakate toetatud elamise teenus			✓
Eluruumi kohandamise teenus		✓	
Hoonete seisund, kus osutatakse sotsiaalhoolekandeteenuseid	✓	✓	✓
Iseseisvat toimetulekut toetavate hoolekandeteenuste pakkumine	✓	✓	✗
Päevakeskus KOVis		✓	
Päevakeskustes pakutavate tegevuste valik	✓	✓	
Sotsiaalteenuse info kodulehel	✓	✓	✗
Sotsiaaltransport	✓	✓	
Üldhooldekodu KOVis või piirkondlikus keskuses		✓	
Üldhooldekodudes tugispetsialistide ja/või tugiteenuste pakkumine	✗	✗	✗
Süsteemsus			
Eakate väljakutsetega tegelev esindusorganisatsioon			✓
Erasektor ja kodanikuühendused kaasatud teenuste arendamisse ja osutamisse		✗	✗
Kohandatud eluruumi tagamise kord	✓		
Koostöös teiste KOVidega teenuste pakkumine		✓	✗
Kvaliteedijuhtimine omavalitsuse hoolekandeteenust pakkuvates asutustes			✓
Laiapõhjaline ja kaasav korraldus			✓
Osalemine riiklikes meetmetes		✓	
Sotsiaalteenused määrus(t)ega reguleeritud	✓	✓	
Täiskasvanute sotsiaalhoolekande valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Tulemuslikkus			
Pikaajaliselt toimetulekutoetust saavate elanike arv 1000 elaniku kohta	✓	✓	✓
Sotsiaaleluruumi teenuse kasutajate võimekus asuda ümber erapinnale	✓	✓	

Joonis 29. Täiskasvanute sotsiaalhoolekande teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[30]

7.5.1. Perearstikeskused

Viljandi valla territooriumil asub kolm perearstikeskust:

- Kolga-Jaani Perearstikeskus (sh kabinet Leie külas)
- Mustla Perearstikeskus (sh kabinetid Suislepa ja Kärstna külas)

[30] Allikas: Minuomavalitsus.ee

- Viiratsi Perearstikeskus

Viljandi valla elanikud on valinud endale perearsti ka Viljandi linnas asuvates perearstikeskustest ja tervisekeskustest.

7.5.2. Hoolekandasutused

Viljandi vallale kuulub kaks väljaspool kodu hooldusteenust osutavat hoolekandeasutust (hooldekodu): Kärstna Hooldekodu (24 kohta) ja Pärna Pansionaat (72 kohta).

Lisaks katab vald oma elanike hooldusteenused teistes hoolekandeasutustes. Näiteks 2025. aasta esimesel poolel maksis vald kokku 184 inimese hooldusteenuse eest 26 erinevas hoolekandeasutuses.

Viljandi vallas asuvad lisaks Viljandi vallale kuuluvatele hooldekodudele veel mitmed teised üldhooldusteenust pakkuvad hoolekandeasutused:

- Avitar OÜ Viiratsi Hoolekandekeskus
- Viljandi Hoolekandekeskus
- SA Viljandi Haigla Hoolekandekeskuse Hoolekande osakond
- OÜ Pariisi Erihoolduskeskus

7.5.3. Sotsiaaleluruumid

Viljandi vallale kuulub kuni 70 erinevat majutuskohta üle valla (sh korterid), millest suuremad üksused asuvad Kärstnas ning Paistus, Saarepeedil ja Viiratsis (Viljandi valla sotsiaalkeskus).

Viljandi valla sotsiaalkeskuse (endise nimega Paistu Sotsiaalkeskus) Paistu üksuses on 16 sotsiaalkorterit: 14 ühetoalist, millest 4 on kohandatud liikumispuudega inimestele ja 2 kahetoalist. Igas korteris on olemas pliit, külmkapp, köögikubu, kraanikauss, wc ja duširuum. Paistu maja baasil osutatakse igapäevaelu toetamise- ja toetatud elamise teenust, eluruumi tagamise- ja sotsiaalnõustamise teenust ning lisaks mitmed toetavad tasulised teenused nagu toitlustamine, pesu pesemine ja kuivatamine ning juuksuri- ja saunateenus.

Alates novembrist 2021 on sotsiaalkeskuse hallata ka Viljandi vallavalitsuse varjupaigateenus. Paistu üksuses asub ka päevakeskus, kus soovijatel on võimalik läbi viia erinevaid üritusi ja koolitusi. Keskuses tähistatakse ühiselt jõulusid, jaanipäeva, sõbrapäeva, vastlapäeva ja teisi tähtpäevi ning pühasid. Koostöös Paistu raamatukoguga toimuvad raamatukogupäevad.

Viiratsi Tugikodus, mis on loodud eakatele, puuetega inimestele ja teistele raskustes olevatele valla kodanikele, asub 20 sotsiaalkorterit. Igal elanikul on oma tuba, kus on ta isiklikud asjad ja mille ta on ise sisustanud. Köök ja hügieeniruumid on ühiskasutuses. Kommunaalteenuste, st. kütte, vee, elektri ja muu eest tasub iga elanik ise. Majaelanikke abistab tööpäevadel hooldustöötaja.

Saarepeedi majutusüksus asub rahvamaja teisel korrusel ning seal on kaheksa korterit, millest viis tuba on ühekohalised, kaks tuba on ema-lapse tuba ja üks korter on perele.

Kärstna sotsiaalmaja Kärstna Kodu asub Kärstna küla keskel ja kuulub Kärstna Hooldekodu koosseisu. Majas on keskküte ja ventilatsioon, ühised on puhketoad ning wc/vannituba. Toad sotsiaalmajas on 1-3 kohalised. Päevasel ajal toimetab majas hooldustöötaja, kes abistab elu korraldamisel, vajadusel aitab taotleda toetusi, motiveerib inimesi osalema sotsiaalprogrammides, aitab otsida uut eluaset, korraldab transpordi arsti vastuvõtule või hoolekandeasutusse, abistab pesemisel jne. Kärstna sotsiaalmaja sobib elamiseks nii eluaseme kaotanud inimestele, kui ka eakatele ja puuetega inimestele, kes vajavad regulaarselt sotsiaalteenuseid ning üksinda elamisega enam hakkama ei saa.

7.5.5. Päevakeskused

Viljandi vallas tegutseb 2 päevakeskust. Viiratsi Päevakeskus keskendub tervislike eluviiside edendamisele, pakkudes elustiilikursusi ja teabepäevi. Keskuse tervisetaastustoas saab kasutada erinevaid taastusraviseadmeid, sealhulgas trenažööre, jooksurada, massaažitooli, rullmassaaži- ja valgusteraapia masinaid ning vererõhumõõtjat. Lisaks korraldatakse beebivõimlemist, saunateenuseid, pesupesemist, sünnipäevade tähistamist ja ühiseid väljasõite.

Tarvastu Päevakeskus pakub eakatele turvalist ja toetavat keskkonda, kus saab osaleda nii igapäevastes tegevustes kui ka mitmekesises kultuuri- ja huviprogrammis. Teenuste hulka kuuluvad pesupesu, dušš ning tegevused nagu võimlemine, mälestuste kirjutamine, loovkohtumised kirjanikega, näitused ja meelelahutusüritused. Keskuse eesmärk on toetada väärikat ja aktiivset elu igas vanuses.

7.5.6. Elanike toimetulek

Valla kui terviku vaates on ülalpeetavate määr kasvutrendis. See tähendab, et järjest vähem tööealisi inimesi peab üleval pidama noori ja eakaid. Näitaja oli samal tasemel Eesti keskmisega 2021. aastal (0,58), kuid nüüdseks on vahe märgatavalt kasvanud.[31]

Nii nagu mujal Eestis on ka Viljandi vallas viimasel kahel aastal märgatavalt tõusnud nende inimeste arv, kes vajavad toimetulekutoetust (Joonis 30).

[31] Allikas: Viljandi valla arengukava aastateks 2022–2030 Lisa 2. Olukorra analüüs, lk 23

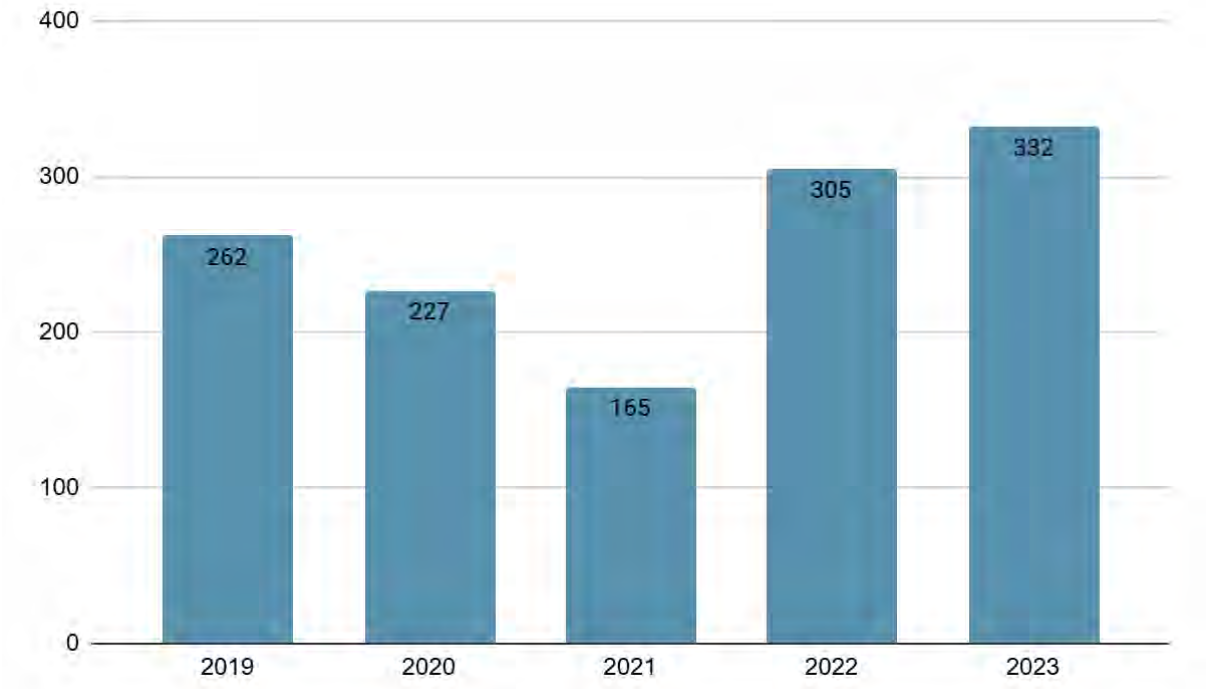

Joonis 30. Rahuldatud taotluste arv toimetulekupiiri tagamiseks 2019-2023

7.5.7. Laste heaolu

Abivajavate laste arv tõuseb iga aastaga. Laste heaolu spetsialistide ülesandeks on lisaks igapäevastele juhtumikorralduslike tööülesannete lahendamisele jõuda peredeni ka läbi ennetustöö. Kvalitseetse laste heaoluga seotud teenuste pakkumiseks ja laste abivajaduse hindamise eesmärgil on laste heaolu spetsialistidele määratud tööpiirkonnad.

Viljandi valla laste heaolu spetsialistide ametikohad on täidetud ja kindlasti lähiaastate jooksul on olukord suundumas veelgi rohkem paremuse poole ja kvaliteetsema teenuse poole. Alates 2025 jaanuarist on struktuuris 4 laste heaolu spetsialisti ja laste arv ühe spetsialisti kohta jääb alla 600 lapse, mis loob võimaluse rohkem tegeleda abivajavate lastega ja jõuda peredeni. Lastekaitsetöö on korraldatud asutusesiseselt nii, et jõuaks rohkem abivajajateni ja probleemide lahendusteni. Laste heaolu spetsialistidel on hea koostöö oma piirkonna võrgustikuga (politsei, sotsiaalpedagoog, teised erialaspetsialistid) ja ka teiste asutustega.

Viljandi vald pakub koolipsühholoogi teenust ning psühholoogi teenus on ka valla tasandil tagatud. Vald osaleb 2025-2027 aastatel pilootprojektis „Turvalisuse märgid“, mille raames piloteeritakse uut lastekaitse juhtumikorraldusmudelit. Kord kuus toimub lapsevanematele ATH tugigrupp, toimib peretugevdusteenus (perede tugitöötaja kaudu), korra aastas vanemluskoolitus lapsevanematele, lapsehoiuteenus, tugiisikuteenus, sotsiaaltransporditeenus, mänguteraapia ja noore vaimse tervise toetamiseks individuaalne lahenduskeskne vestlus Pro Consensio koolitaja, konsultandi mentori ja coachiga. Koostöös noorte heaolu spetsialistiga proovitakse jõuda mitteaktiivsete noorteni, kes on loobunud õppimisest ja ei tööta.

Viljandi vallas on laste jaoks kõige suuremas mahus kasutatavateks teenusteks tugiisikuteenus, mänguteraapia ja lapsehoiuteenus.

Laste perest eraldamisi on vähenenud (2023 aastal eraldati Viljandi vallas 6 last perekonnast aga 2024 aastal 2). Lastekaitsealaste juhtumitega tegelemisi on aastas keskmiselt 100 ringis. Väljakutseid esitavaid juhtumeid tuleb ette aasta jooksul 10-20, mille korral on laste heaolu spetsialistidel vajalik nõu pidada superviisori, Sotsiaalkindlustusameti või teiste spetsialistidega. Asendushooldusteenusel on lapsi 15 ja järelhooldusteenusel 3. Hoolduspereded on asendushooldusteenusel olevatest lastest 5.

Põhiteemad, millega laste heaolu spetsialistid oma töös tegelevad on:

- Nõrgad vanemlikud oskused;
- Vanemate omavahelised suhted;
- Sõltuvused (neist tingitud koolitõrge/hariduse mitteomandamine);
- Koolitõrge;
- Hariduslikust erivajadusest tulenevad teemad;
- Perevägivallajuhtumid, mis jõuavad läbi PPA laste heaolu spetsialistideni;
- Vaimsete probleemidega lapsevanemad, kelle käitumine mõjutab nende lapsi.

Spetsialistid tunnevad puudust riiklikest tugimeetmetest sõltuvushäiretega alaealistele ning traumakogemustega lastele. Samuti on murekohaks, kui laps saab täisealiseks ja vajab erihoolekandeteenust, kuid järjekorrad riiklikule teenusele on pikk. Multiprobleemsete juhtumite korral tagatakse Viljandi vallas lapsele ja perele samaaegselt mitu teenust, et katta puuduolevate teenuste vajadus.

Minuomavalitsus.ee andmetel oli laste heaolu teenustase 2023. aastal 6. Põhjalikuma ülevaate sotsiaalhoolekande seotud teenuste olukorrast annab joonis 31.

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Süsteemsus			
Koostöös teiste KOVidega teenuste korraldamine		✓	✓
Laste heaolu valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Metoodiliste juhendmaterjalide ja tööriistade kasutus	✓	✓	✓
Sisehindamine laste hoolekandeasutustes	✓	✓	
Sotsiaalteenused määrus(t)ega reguleeritud	✓	✓	
Valdkondadeülene laste ja perede teema koostöövõrgustik		✓	✓
Tulemuslikkus			
Asendushooldusteenusel olevad isikud on perepõhisel hooldusel		✓	✗
Lapse hääl		✓	✓
Laste kasvamine asenduskodus või perekodus	✓	✗	✗
Lastekaitsealase juhtumi lahendamine	✓		
Töötajad ja kättesaadavus			
Kvalifitseeritud lastekaitsetöötajad	✓	✗	
Lastega peredele suunatud teenus- ja kogukonnakeskus		✓	
Lastekaitsetöötaja professionaalse arengu toetamine	✓	✓	
Teenuste ja toetuste info kodulehel	✓	✓	
Vanemlike oskuste toetamine		✓	

Joonis 31. Laste heaolu teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[32]

Viljandi vallas peamised väljakutsed kogu laste heaolu tagamise valdkonnas on hea asendushoolduse süsteemi loomine (hooldusperede arvu suurendamine, turvakoduteenuse tagamine kodukohale lähemal, traumakogemusega lastele parima teenuskoha tagamine).

Lastekaitsetöötajate ehk laste heaolu spetsialistide kvalifikatsioon ajas tõuseb läbitavate koolituste ja hariduse omandamise kaudu. Lisaks tagatakse kõigile vajaduspõhiselt ka supervisiooni võimalus, mis toetab läbipõlemise ennetamist.

[32] Allikas: Minuomavalitsus.ee

7.6. Külakogukonnad

Viljandi vallas on 4 alevikku ning 126 küla. Mitmetes piirkondades tegutsevad aktiivsed külaseltsid, kes on vallavalitsusele strateegilisteks koostööpartneriteks.

7.6.1. Külaliikumine ja kogukonnaliikumise tegevustoetus

Kogukonnaliikumise tegevustoetuse eesmärk on toetada omaalgatuslikku ja mittetulunduslikku tegevust Viljandi vallas. Toetust saavad taotleda organisatsioonid, kelle tegevus vastab valla arengukavale ning toimub kohalike elanike või valla avalikes huvides.

Toetust on võimalik taotleda järgmisteks tegevusteks:

- igapäevase tegevuse ja majandamiskulude katteks (sh haldus- ja kommunaalkulud),
- mittetulunduslike projektide omafinantseeringuks, näiteks abiprogrammides või toetusfondides osalemisel,
- valla ja selle piirkondade jaoks oluliste kultuuri- ja spordisündmuste korraldamiseks,
- erinevate huvigruppide vaba aja veetmise võimaluste mitmekesistamiseks.

Eelistatud on taotlejad, kes tegutsevad piirkondades, kus ei asu Viljandi Vallavalitsuse hallatavaid vaba aja tegevusi korraldavaid asutusi.

2024. aastal rahuldati kokku **33 taotlust** kogusummas **69 579 eurot**, millest:

- **tegevustoetusteks** eraldati 45 000 eurot,
- **investeeringuteks** 24 579 eurot.

Tegevustoetustega toetati näiteks jaanipäeva ja lastekaitsepäeva üritusi, raamatute kirjastamist, näituste ja suvelavastuste korraldamist ning organisatsioonide igapäevaseid majanduskulusid. Investeeringutoetuste abil parendati kogukonnahoonete seisukorda, sh kütteseadmete rekonstrueerimine ja fassaadide uuendamine.

7.6.2. Kaasav eelarve

Viljandi valla kaasava eelarve eesmärk on toetada avalikes huvides tehtavaid investeeringuid, mis pakuvad kogukonnale avalikku hüve ning on kõigile kasutatavad. Toetatav objekt peab olema seotud Viljandi vallaga, olema elluviidav samal eelarveaastal ning selle hooldus ei tohi tekitada vallale ebamõistlikke kulusid tulevikus. Investeeringu maksumus peab jääma vahemikku 5000–50 000 eurot.

Kaasava eelarve kaudu on alates 2021. aastast ellu viidud mitmeid kogukonna poolt välja pakutud ideid:

- 2021 – Tänassilma jõele rajati ujumiskoht koos ujuvsildadega,
- 2022 – valmis Päri küla mänguväljak,
- 2023 – ehitati Vana-Võidu mänguväljak koos seiklusrajaga,
- 2024 – valmis Holstre maastikurattaraja ja trosslaskumise atraktsioon,

- 2025 – kaasava eelarve hääletuse võitis Mustla skatepark, mille eeldatav maksumus on 50 000 eurot.

Kaasava eelarve protsess annab vallaelanikele võimaluse otseselt mõjutada oma elukeskkonda, tehes ettepanekuid ja osaledes hääletamisel, et valida välja kogukonnale kõige olulisemad arendusprojektid.

7.6.3. Kodanike ühenduste ja külaarengu komisjon

iljandi valla kodanike ühenduste ja külaarengu komisjon tegeleb külade majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise arengu toetamisega, külaelanike huvide esindamisega ning koostöö edendamisega vallavalitsuse ja kogukondade vahel. Komisjoni ülesandeks on ka külavanemate töö ja valimise korraldamine, külade ümarlaua läbiviimine ning valdkonda puudutavate eelnõude menetlemine ja arvamuse andmine.

2024. aastal toimus üheksa koosolekut, kus arutati nii komisjoni enda tegevusvaldkonda puudutavaid kui ka üldisemaid vallapoliitika küsimusi. Koosolekutel osalesid mitmed valla ametnikud ja volikogu liikmed, kes tutvustasid komisjonile vastavaid teemasid ja eelnõusid.

Arutlusel olid muu hulgas:

- valla raamatukoguvõrgu ümberkorraldused,
- rahvamajade roll kogukonnas,
- külade päevade ja mängude korraldus,
- külasiltide ja infotahvlite teemad,
- Leie piirkonna haridus- ja kultuuriteenuste tulevik,
- toimetulekuteemad ja kogukonnapäevade kokkuvõtted.

Komisjon käsitles ka mitmeid üldiseid eelarve-, arengustrateegia- ja tunnustamisega seotud eelnõusid, sh eelarvestrateegia, lisaeelarved ja arengukava muudatused. Tähelepanu pöörati ka kaasava eelarve projektide rahastamisele, Suislepa mõisa tulevikule, valla teede olukorrale ning kogukonnamajade arendamisele.

Komisjoni töö keskmes on kogukondade kaasamine ja arendustegevuste toetamine valla eri piirkondades, tagamaks elanike huvide esindatus ning kohaliku elu tasakaalustatud areng.

Lisaks tegeleb vallas väärikate kogu, mille eesmärkideks on:

- Eakatele eakohase tegevuse, vajalike teenuste ja informatsiooni kättesaadavuse arendamine ja kvaliteedi parandamine läbi ühingu tegevuse ja eakate töö valdkonna arendamise olles strateegiliseks partneriks riigile, omavalitsustele jt valdkondlikele institutsioonidele
- ühingu liikmete ja koostööpartnerite eakate töö valdkonna alaste teadmiste- ja kogemuste avardamine üldise hüvangu ja paikkonna eakate koostöö toimimise huvides;

- eakate koostöö, vaba aja mõtestatud tegevuste, eetiliste väärtuste, loodushoiu, elurikkuse ja tervisliku eluviisi propageerimine eakate hulgas, perekonnas ja ühiskonnas.

7.6.5. Viljandi valla ja kogukonna koostööpäevad

Viljandi vald toetab kogukondade aktiivset osalust ja ühist tegutsemist läbi erinevate regulaarsete sündmuste. Kogukonnapäevadel arutatakse olulisi teemasid, nagu kaasav eelarve, toetuste võimalused ja kogukondlik turvalisus. Need kohtumised aitavad tugevdada koostööd valla ja külade vahel ning toetada kogukondade iseseisvat algatusvõimet.

Samuti on oluline iga-aastane külade päev, mis koondab kogukonnad ühisele tähistamisele ning pakub võimalust tutvustada külaelu, edendada koostööd ja tähistada kogukondlikku identiteeti. Tegemist on sisuka ja rahvarohke kogukonnaüritusega, kus osalevad sajad inimesed üle valla.

7.7. Rahvatervis ja turvalisus

Viljandi vald pöörab tähelepanu kriisivalmidusele. Vallas töötab 11-liikmeline kriisikomisjon, olemas on 10 kerksuskeskust ja 4 evakuatsioonikohta. Paljud elutähtsate teenustega seotud hooned, sh lasteaiad, koolid ja hoolekandeasutused, on varustatud statsionaarsete generaatoritega. Täiendavalt on valla käsutuses 12 mobiilset generaatorit. Igal aastal uuendatakse hädaolukorra lahendamise plaani ning korraldatakse koostöös Päästeametiga vähemalt kaks suurõppust. Kaardistatakse kogukondade ressursid ja sõlmitakse koostöölepped kriisiaegseks kasutamiseks.

Rahvatervise valdkonnas näitab vald tugevaid külgi, eeskätt elanike rahulolu osas välisõhu ja müratasemega. Küll aga vajab arendamist tervise- ja heaoluprofiili koostamine ning süsteemsem lähenemine rahvatervise arendamisele. Tugevuseks on kogukonna ennetustegevused ja rahvatervise ning turvalisuse programmides osalemine.

Turvalisuse hindamisel jääb vald üldjoontes edasijõudnu tasemele – näiteks on tugevused alaealistele suunatud tegevused ja turvalise liiklemise korraldus, kuid nõrkuseks on alkoholijoobes juhtimise ennetamine ja ohvriabi teenuste kohalolek.

Minuomavalitsus.ee andmetel oli rahvatervise ja turvalisuse teenustase 2023. aastal 6. Põhjalikuma ülevaate Rahvatervise ja turvalisuse teenuste olukorrast annab joonis 32.

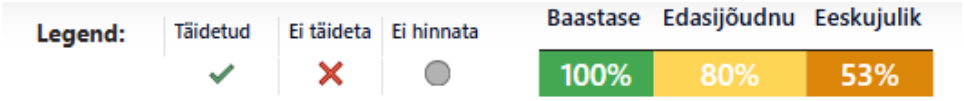

Valdkonna kriteeriumite täitmine

Kriteeriumigrupp	Baastase	Edasijõudnu	Eeskujulik
Rahvatervis			
Elanikkonna rahulolu müratasemega	✓	✓	✓
Elanikkonna rahulolu välisõhu kvaliteediga (lõhnahäiringud, õhusaaste)	✓	✓	✓
Koostatud tervise- ja heaoluprofiil		✗	✗
Rahvatervise valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Tuleohutus			
Ehitus- ja kasutuslubade menetlemisel annab KOV ise tuleohutuse vaatest kooskõlastuse (seal kus see on lubatud)			✓
Eluhoonetulekahjud	✓	✓	✗
Hooajaliste teenuste pakkumine prügipõletamise ärahoidmiseks		✓	
Tuleohutusnõuded avalike ürituste korraldamisel		✓	
Tuleohutusprojektid KOV-ides	✓	✓	✓
Turvalisus			
Alaealiste süüteod	✓	✓	✓
Avalike ürituste korraldamise nõuded	✓	✗	
Elanikud tunnevad end pimedas väljas liikudes turvaliselt	✓	✓	✗
Joobes juhtimine (10 000 el kohta)		✓	✓
Politsei abivajaduse teated kohalikele omavalitsustele	✓	✓	✗
Turvaline ruumiloome		✓	
Turvalisuse valdkonna käsitlus arengukavas	✓	✓	✓
Valdkondadeülene ennetustegevus			
Omavalitsuse loodud ennetusprogrammid		✗	✗
Osalemine rahvatervise ja turvalisuse programmides	✓	✓	✗
Rahvastiku tervise ja turvalisuse edendamise töörühm	✓	✗	✗
Rahvatervise ja turvalisuse valdkonnaga tegeleva teenistuja olemasolu KOV-is		✓	
Siseturvalisuse vabatahtlike toetamine		✓	
Veeohutus			
Avalike supluskohtade vee kvaliteet		●	●
Veeohutus avalikes supluskohtades	●	●	●
Veeohutus KOV ujulates ja veekeskustes	●	●	●

Joonis 32. Rahvatervise ja turvalisuse teenuste olukorra ülevaade 2023. aastal[33]

[33] Allikas: Minuomavalitsus.ee

8. Viljandi valla kogukonnaga seotud väljakutsed ja võimalused

Viljandi valla kogukondade arendamine ja heaolu edendamine eeldab süstemaatilist arusaamist nii olemasolevatest väljakutsetest kui ka arengu võimalustest. Kogukondade roll valla sidusa, jätkusuutliku ja elujõulise arengu toetamisel on võtmetähtsusega, mistõttu tuleb kogukonnategevusi käsitleda strateegiliselt – need ei ole pelgalt sotsiaalne „pehmusvaldkond", vaid kogu piirkonna elukeskkonna ja tulevikupotentsiaali kandjad.

8.1 Peamised väljakutsed

- **Rahvastikumuutused** – valla rahvastiku vananemine ja noorte väljaränne vähendavad kogukondlikku aktiivsust, ohustades traditsioonide ja kodanikualgatuste järjepidevust. Noorte vähene osalus kogukondlikes tegevustes ja noorteorganisatsioonide juhivahetuse raskused on tõsine väljakutse.
- **Geograafiline hajutatus ja transporditõkked** – hajaasustus ning piiratud transpordiühendused raskendavad kultuuri-, haridus- ja sotsiaalteenuste kättesaadavust, vähendades inimeste võimalusi aktiivselt kogukonnaelus osaleda.
- **Vabatahtlike vähesus ja läbipõlemise oht** – kogukonnategevused tuginevad suures osas samadele „sädeinimestele", kelle motivatsioon võib ajapikku kahaneda. Uute eestvedajate pealekasv on ebaühtlane, mis seab kogukondadele kestlikkuse riske.
- **Teenuste kättesaadavuse ebaühtlus** – kogukonnapõhiste tugiteenuste (nt vaimse tervise tugi, lastehoid, noorsootöö, hariduslik tugi) kättesaadavus on piirkonniti ebaühtlane, eriti väiksemates ja kaugemates külades.
- **Digivõimekuse lõhed** – digiteenuste ja e-osaluse kasutuselevõtt on kasvanud, ent osa elanikest – eelkõige eakad ja madalama digipädevusega inimesed – jäävad teenuste arengust kõrvale.
- **Sotsiaalne kihistumine ja majanduslik haavatavus** – üksikvanemad, eakad, erivajadustega inimesed ja toimetulekuraskustes pered vajavad senisest rohkem kogukonnapõhist tuge ja kaasatust.

8.2 Arenguvõimalused ja tugevused

- **Aktiivne kogukondlik initsiatiiv** – Viljandi valla piirkondades tegutseb mitmeid tugevate traditsioonidega külaseltse, rahvamaju, kogukonnakeskusi ja MTÜ-sid, mis pakuvad kogukondlikku tuge ja kultuurilist järjepidevust.

- **Mitmekesine ja toimiv kultuuritaristu** – rahvamajade, raamatukogude ja muuseumide võrgustik on hästi arendatud ja katab kogu valla territooriumi. Need asutused toimivad ka sotsiaalsete kogunemiskohtadena ja vabatahtliku tegevuse keskustena.
- **Tugev koostöö noortevaldkonnas ja esiletõus rahvuslikul tasandil** – Viljandi vald on tunnustatud kui „aasta noortesõbralik omavalitsus 2023", millele tuginedes saab laiendada noorte kaasamist kogukonnaellu.

- **Kaasav eelarve ja kogukonnapäevad** – vallas toimiv kaasava eelarve mehhanism ning regulaarsed kogukonnapäevad annavad võimaluse kodanikualgatustel jõuda elluviimiseni ning tugevdada demokraatlikku osalust.
- **Võimekus kogukonnamaju ja väärikaid koosloomevorme arendada** – näiteks Viiratsi rahvamaja muutmine kogukonnakeskuseks ühendab kultuuri-, noorte- ja raamatukoguteenused ühte keskustikku.
- **Kultuuriline identiteet ja mulgi pärand** – koostöös Mulgi Kultuuri Instituudiga ning mulgi identiteedi väärtustamise kaudu saab arendada kohapõhist haridust, turismi ja kultuuritegevusi.
- **Rohepöörde ja kestlikkuse initsiatiivid** – kogukondlikud keskkonnaprojektid (nt kogukonnaaiad, keskkonnateemalised talgud, energiaühistud) pakuvad võimalusi kohaliku tegevuse kaudu laiemate sihtide saavutamiseks.
- **Digitaalsed lahendused** – raamatukappide, e-teenuste ja kaugosalemise platvormide levik loob võimalusi vähendada asukohast tulenevat ebavõrdsust.

Kasutatud allikad

1. **Cumulus.** (2022). *HEV kompetentsikeskuse teenusmudeli väljatöötamine: Lõppraport*. Tartu Ülikool, Cumulus. Kättesaadav: https://www.viljandi.ee/documents/36926/37701472/HEV+kompetentsikeskuse+teenusmudeli+v%C3%A4ljat%C3%B6%C3%B6tamine_l%C3%B5ppraport.pdf/f4924a28-776d-44c4-9a35-3430befb58aa
2. **Eesti heaolu arengukava 2023–2030.** (2023). Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee
3. **Eesti kultuuripoliitika 2021–2030.** (2021). Kultuuriministeerium. Kättesaadav: https://www.kul.ee
4. **Eesti Pank.** (2024). *Majandusprognoos 2024 sügis*. Kättesaadav: https://www.eestipank.ee
5. **Eesti rahvastiku tervise arengukava 2020–2030.** (2020). Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee
6. **Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020** (pikendatud kuni 2027). Rahandusministeerium. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee
7. **Eesti sotsiaalkaitse arengukava 2023–2030.** (2023). Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee
8. **Eesti 2035 strateegia.** (2021). *Pikaajaline riiklik arengustrateegia*. Riigikantselei. Kättesaadav: https://www.valitsus.ee/eesti2035
9. **Haridussilm.** (2024). *Haridusstatistika ja rahuloluküsitluste tulemused*. Kättesaadav: https://www.haridussilm.ee
10. **Minuomavalitsus.ee.** (2024). *Teenuste taseme hindamised ja võrdlused omavalitsustes*. Kättesaadav: https://www.minuomavalitsus.ee
11. **Rahandusministeerium.** (2024). *Kohalike omavalitsuste eelarveülevaated ja finantsanalüüsid*. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee
12. **Riiklike rahuloluküsitluste tulemused.** (2023–2024). *Kogukondade ja teenuste kasutajate hinnangud*. Kättesaadav: https://www.minuomavalitsus.ee
13. **Statistikaamet.** (2024). *Rahvastiku, rände ja loomuliku iibe andmed*. Kättesaadav: https://www.stat.ee
14. **Viljandi maakonna arengustrateegia 2035+.** (2022). Viljandi maakonna omavalitsuste koostöödokument. Kättesaadav: https://viljandimaa.ee
15. **Viljandi vald.** (2024). *Viljandi valla koduleht ja arengudokumendid*. Kättesaadav: https://www.viljandi.ee